

OTDK-dolgozat

2025

**DEBRECENI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR**

**AZ ESG HAZAI BAJNOKAI AZ ÜZLETI VILÁGBAN AVAGY A
MAGYAR NAGYVÁLLALATI ESG KÖZZÉTÉTELEK
ÖSSZEHAISONLÍTÓ VIZSGÁLATA**

**DOMESTIC CHAMPIONS OF ESG IN THE BUSINESS WORLD OR A
COMPARATIVE STUDY OF HUNGARIAN CORPORATE ESG
DISCLOSURES**

Gulyás Dávid János

Konzulens: Szendrey Orsolya

Kézirat leadásának dátuma: 2024. október 25.

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	1
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	4
2.1 Az ESG keretrendszer kialakulása; általános bemutatása; első két évtizede	4
2.1.1 Az ESG keretrendszer előzményei	4
2.1.2 A fenntartható fejlődés eszméjének kialakulása és rövid bemutatása	4
2.1.3 Vállalatok társadalmi felelősségvállalása –CSR eszme kialakulása és rövid bemutatása.....	6
2.1.4 Társadalmilag felelős befektetések –SRI eszme kialakulása és rövid bemutatása	7
2.1.5 Munkahelyi biztonság és egészségvédelem –OSH eszme kialakulása és rövid bemutatása.....	8
2.1.6 Az üzleti etika eszméjének kialakulása és rövid bemutatása	9
2.1.7 Az ESG keretrendszer megszületése, általános bemutatása	10
2.1.8 Az ESG keretrendszer első két évtizede	11
2.1.9 Az ESG keretrendszer megítélése.....	12
2.2 Fókuszban a szabályozás.....	13
2.2.1 ESG és az Európai Unió	13
2.2.2 ESG szabályozás Magyarországon	15
2.3 ESG-vel kapcsolatos jelentéstételi keretrendszerek, szabványok	16
2.4 ESG minősítések és indexek világszerte	21
2.5 ESG indexek Magyarországon.....	24
3. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	26
4. EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE.....	31
4.1 A vizsgálatban résztvevő hazai nagyvállalatok ESG közzétételi gyakorlatának általános bemutatása.....	31
4.1.1 ESG közzététel a Magyar Telekom Csoportnál.....	31
4.1.2 ESG közzététel az MVM Csoportnál.....	32
4.1.3 ESG közzététel a CIB Csoportnál.....	33
4.1.4 ESG közzététel a Richter Csoportnál.....	34
4.1.5 ESG közzététel a MOL Csoportnál.....	35
4.1.6 ESG közzététel a Market Csoportnál	36
4.1.7 ESG közzététel az OTP Csoportnál	37
4.1.8 ESG közzététel a Magyar Posta Zrt.-nél.....	38
4.1.9 ESG közzététel az E.ON Hungária Csoportnál.....	39
4.1.10 ESG közzététel az MBH Bank Nyrt.nél	40

4.2 A vizsgált hazai nagyvállalatok ESG JTI indexeinek ismertetése	41
4.2.1 Fókuszban a Környezeti alindex és a kapcsolódó témák.....	43
4.2.2 Fókuszban a Társadalmi alindex és a kapcsolódó témák.....	45
4.2.3 Fókuszban a Vállalatirányítási alindex és a kapcsolódó témák	47
5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	49
5.1 Következtetések	49
5.2 Javaslatok	50
ÖSSZEFOGLALÁS.....	53
SZAKIRODALMI JEGYZÉK.....	54
Könyvek, cikkek, tanulmányok.....	54
Elektronikus források	58
Törvények, rendeletek, irányelvek	63
MELLÉKLETEK	65

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A kérdéslista témái az ESG pillérek szerinti bontásban	26
---	----

Ábrajegyzék

1. ábra: A vizsgált szervezetek ESG JTI indexe	42
2. ábra: A vizsgált szervezetek ESG JTI környezeti alindexe.....	43
3. ábra: A vizsgált szervezetek ESG JTI társadalmi alindexe.....	45
4. ábra: A vizsgált szervezetek ESG JTI vállalatirányítási alindexe.....	47

1. BEVEZETÉS

Az erdőirtások és az emberi tevékenységből származó üvegházhatású gázok kibocsátásának gyors növekedése egyre jelentősebb hatást gyakorol a bolygónk éghajlatára, fokozva az üvegházhatás kialakulását. Az eddig rögzített legmelegebb évtized a 2011–2020 közötti időszak volt (Deloitte, 2022). A globális felmelegedés miatt a Föld átlaghőmérséklete évtizedenként körülbelül 0,2 °C-kal emelkedik (IPCC, 2023). Ahhoz, hogy elkerüljük a súlyos és potenciálisan katasztrofális környezeti változásokat, valamint mérsékeljük az alkalmazkodás költségeit, elengedhetetlen, hogy az üvegházhatású gázok kibocsátását csökkentsük, mely a gazdaságok alapvető szerkezeti átalakítását igényli.

A társadalmi egyenlőtlenségek fokozódása világszerte egyre komolyabb kihívásokat jelent a társadalmak jólétére nézve. Az egyenlőtlenségek nem csupán a jövedelmi különbségekből erednek, hanem például a munkaerőpiaci lehetőségekhez való hozzáférésben is megnyilvánulnak. Ezek a rendszerszintű igazságtalanságok különösen súlyosan érintik a hátrányos helyzetű csoportokat, tovább mélyítve a szegénységet és társadalmi kirekesztést. Ahhoz, hogy csökkentsük a társadalmi feszültségeket és előmozdítsuk az inkluzív gazdasági növekedést, alapvető reformokra van szükség.

A vállalati korrupció és az átláthatatlan működés súlyos veszélyt jelent a gazdaságok stabilitására. Amikor a vállalatok nem átlátható módon működnek, az érdekelt felek – legyenek azok befektetők, munkavállalók, vagy fogyasztók – nem képesek megfelelően értékelni a kockázatokat és lehetőségeket. Az átlátható vállalatirányítási gyakorlatok bevezetése és a szigorúbb ellenőrzési mechanizmusok megvalósítása elengedhetetlen a korrupció visszaszorításához és a hosszú távú társadalmi és gazdasági stabilitás biztosításához.

A klímaváltozás, társadalmi egyenlőtlenségek és a vállalati korrupció elleni küzdelem részben hozzájárult az ESG keretrendszer kialakulásához, amely a környezeti („Environmental”), társadalmi („Social”) és vállalatirányítási („Governance”) tényezőket foglalja magába.

Az ESG célja a vállalatok mindennapi tevékenységében rejlő nem pénzügyi kockázatok és lehetőségek nyomonkövetése. A befektetők, szabályozók, fogyasztók és dolgozók részéről egyre nagyobb az elvárás a vállalatok felé, hogy ne csak a pénzügyi-, hanem a természeti és társadalmi tőkének is jó gazdái legyenek. Az ESG célja továbbá, hogy a fenntartható és felelősségteljes üzleti gyakorlatokat előmozdítsa, hozzájárulva a klímaváltozás elleni küzdelemhez, a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez, valamint az etikus és átlátható vállalatirányítás megvalósításához.

Egyre több befektető veszi figyelembe befektetési döntési folyamataiban az ESG szempontokat, ezáltal e szempontok egyre fontosabbá válnak a tőkebevonás során. A befektetők egyre inkább felismerik, hogy a vállalatok ESG teljesítménye befolyásolja azok hosszú távú versenyképességét és pénzügyi eredményeit. Azok a vállalatok, amelyek nem fordítanak figyelmet az ESG szempontok működésükbe való integrálására, jelentős reputációs és pénzügyi kockázatokkal szembesülhetnek. A felelős befektetés koncepciója, amely az ESG kritériumok alapján értékeli a vállalatokat, már nemcsak elméleti lehetőség, hanem valós piaci igényként jelentkezik.

Magyarországon jelenleg csupán néhány olyan kezdeményezés létezik, amely átfogó ESG alapú értékelést nyújt a nagyvállalatok teljesítményéről. Az egyik ilyen a HVG és a Planet Fanatics' Network által 2023-ban és 2024-ben közzétett ESG rangsor, amely a legnagyobb hazai vállalatokat értékeli fenntarthatósági szempontok alapján. Ezen kezdeményezések fontossága vitathatatlan, azonban módszertanuk nem teljes mértékben nyilvános, így a szélesebb körű alkalmazásuk és elemzésük korlátozott. A rangsor módszertani alapjainak transzparenciája nélkül nehéz megbízhatóan értékelni, hogy a rangsor mennyire igazságos és objektív, valamint hogyan hasonlítható össze más vállalatok vagy régiók ESG teljesítményével.

A téma választása mellett több érv is szól. Először is, a globális és hazai szabályozások egyre szigorúbb követelményeket támasztanak a vállalatokkal szemben az ESG jelentéstétel terén, így elengedhetetlen, hogy a vállalatok részletes és megbízható értékelési rendszerrel rendelkezzenek. Másodszor, a jelenlegi magyarországi ESG rangsorok nem nyújtanak kellő részletességű módszertani leírást, ami korlátozza azok tudományos és gyakorlati alkalmazhatóságát. Ebből adódóan szükséges egy olyan átlátható index létrehozása, amely nemcsak a kutatók és elemzők, hanem a vállalatok és befektetők számára is használható. Egy efféle index fejlesztése hozzájárulhat ahhoz, hogy a hazai vállalatok pontosabb és összehasonlíthatóbb ESG teljesítményt nyújtsanak, elősegítheti a vállalati szintű fenntarthatósági törekvések növekedését, ösztönözve az átláthatóbb működést, amely végső soron pozitív társadalmi és környezeti hatásokkal jár.

AZ ESG irányába mutatkozó fokozódó információigényre reagálva dolgozatom központi célkitűzése a hazai nagyvállalatok ESG közzétételeinek összehasonlító elemzésének elvégzése, melyet egy átlátható, közérthető módszertanon alapuló, saját magam által létrehozott ESG index segítségével törekszem megvalósítani.

A dolgozat során arra keresem a választ, hogy milyen módszertani megközelítéssel lehet a leghatékonyabban és legobjektívebben értékelni a magyar nagyvállalatok ESG teljesítményét, és hogyan segítheti ez az index a fenntarthatósági célok elérését, valamint a befektetők

döntéshozatalát. Kutatásom célja egy olyan ESG index megalkotása, amely átfogó, objektív és nyilvánosan hozzáférhető módszertanon alapul, és amely lehetőséget nyújt a magyarországi nagyvállalatok ESG teljesítményének pontosabb, egységes értékelésére és összehasonlítására. Az általam javasolt index átlátható módszertani keretet biztosít, amely nemcsak a vállalatok belső működésének értékelésére ad lehetőséget, hanem a befektetők és egyéb érdekeltek számára is világos képet nyújt arról, hogy a vállalatok milyen mértékben integrálják az ESG szempontokat működésükbe. Egy efféle módszertan kidolgozása révén bízom benne, hogy hozzájárulhatok a hazai ESG értékelési gyakorlat fejlődéséhez és a vállalatok fenntarthatósági és társadalmi felelősségvállalási törekvéseinek támogatásához.

A szakirodalmi áttekintés során ismertetem az ESG keretrendszer kialakulását, jelenlegi megítélését, a legfontosabb hazánkat is érintő szabályozással kapcsolatos fejleményeket, bemutatom a hazai fenntarthatósági közzétételek által alkalmazott ESG jelentéstételi keretrendszerek, szabványok jellemzőit, s végül kitérek a közzétételek minősítésével kapcsolatos legfontosabb kihívásokra.

Az 'Anyag és módszertan' fejezetben ismertetem az általam kidolgozott ESG index felépítését, az index segítségével végzett összehasonlító elemzés kiindulópontjait, folyamatát.

Az 'Eredmények és azok értékelése' fejezet során ismertetésre kerülnek az összehasonlító elemzés eredményei. Először külön-külön mutatom be a felmérés tárgyát képező vállalati fenntarthatósági közzétételeket, ahol a hangsúly a jelentés formájának, keretrendszerének megismertetésére helyeződik, ezeken keresztül próbálok egy átfogó képet adni a szervezetek fenntarthatósági jelentéstételi gyakorlatáról. Ezt követően a kiszámított ESG indexek kerülnek bemutatásra, majd pillérenként az egyes témákat illetően létrejött alindexeket is elemzem.

A 'Következtetések és javaslatok' fejezet során pedig ismertetem az indexalkotási és elemzési folyamat során megfogalmazott megállapításaimat, s levonom a konzekvenciákat saját kutatásom eredményeit illetően, valamint megfogalmazom javaslataimat a témával kapcsolatban.

A dolgozatot egy áttekintő jellegű összegzés zárja.

.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1 Az ESG keretrendszer kialakulása; általános bemutatása; első két évtizede

2.1.1 Az ESG keretrendszer előzményei

Az ESG koncepció hivatalosan egy 2004-ben publikált ENSZ-tanulmányból (ENSZ, 2004) eredeztethető, melynek címe "Who Cares Wins,.. Ez nem azt jelenti, hogy ezt megelőzően nem létezett az ESG, csupán mindazt, amit napjainkban ESG alatt értünk, arra 2004 előtt nem létezett egy meghatározott kifejezés. Az ESG-vel kapcsolatos gondolkodás gyökerei ennél jóval régebbre nyúlnak vissza (Morrison, 2021).

Az ESG koncepció létrejöttére öt, az ESG-vel szoros kapcsolatban álló, de korábban létrejött eszmerendszer gyakorolt nagy hatást:

1. Sustainable Development /Fenntartható fejlődés/
2. CSR – Corporate Social Responsibility /Vállalatok társadalmi felelősségvállalása/
3. SRI – Socially Responsible Investing /Társadalmilag felelős befektetés/
4. OSH – Occupational Safety and Health /Munkahelyi biztonság és egészségvédelem/
5. Business ethics /Üzleti etika/

A következő alfejezetekben ezen eszmék rövid bemutatása következik, mivel véleményem szerint ezek ismerete szükséges az ESG keretrendszer mélyebb megértéséhez.

2.1.2 A fenntartható fejlődés eszméjének kialakulása és rövid bemutatása

Ahogy az Caradonna (2018) fenntarthatóság történetének átfogó áttekintő művében is olvasható, az i. e. 500 körüli időkből is maradtak fent feljegyzések, ahol korabeli szerzők írnak az emberi tevékenységekből eredő környezeti romlással kapcsolatos aggodalmakról. Az ipari forradalom kezdetétől az iparosodás és a népességgrobbanás miatt a környezetterhelés fokozódott, az aggodalmak is egyre erősebbek lettek.

1962-ben megjelent Rachel Carson Silent Spring /Néma tavasz/ című könyve (1962), mely globális vitát robbantott ki a növényvédő szerek használatáról - a mű hatására nemzetközi környezetvédelmi mozgalmak alakultak meg. 1970. április 22-én sor került az első Föld Napja esemény megrendezésére, mely az USA lakosságának közel 10%-át mozgósította.

A 70-es évek elején egyre szélesebb körű tudományos diskurzus kezdődött arról, hogy vajon az a típusú gazdasági növekedés, amely a második világháború után jellemzően kibontakozott a fejlett ipari országokban, tovább folytatódhat-e ilyen formában (Szlávik, 2013). 1972-ben került megrendezésre az ENSZ stockholmi konferenciája, mely az első környezetvédelmi világkonferencia volt, Czvikovszky és szerzőtársai szerint (2019) ehhez az

eseményhez köthető a környezetvédelem önálló területté válása a politikában. Itt többek közt kimondták, hogy az ember képes elpusztítani a környezetét, és ezt globális összefogással kell megelőzni.

1983-ban az ENSZ létrehozott egy önálló testületet, amely az emberi tevékenység és a környezet közötti kapcsolatot vizsgálta, és azt, hogy ezek mit jelentenek a gazdaság- és környezetpolitika számára. Ez a szervezet volt a Brundtland-bizottság (az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottsága), melyet Gro Harlem Brundtland, az akkori norvég miniszterelnök vezetett. 1987-ben a Brundtland-bizottság közzéteszi „Közös jövőnk (Our Common Future)” című jelentését (1987), amelyben megjelent a fenntartható fejlődés fogalma:

„A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket.”

1992-ben került sor az ENSZ Rió-i Konferenciájára. Ez bizonyult 1992-ig az ENSZ New York-i székházán kívül szervezett legnagyobb konferenciának. Faragó (2012) szerint a fenntartható fejlődés ekkor központi jelszóvá vált, mindenki lelkesedett érte: a kormányok, az üzleti szféra, a zöldmozgalmak. A riói konferencia elfogadta a riói nyilatkozatot a fenntartható fejlődéssel foglalkozó nemzetközi együttműködés alapelveivel (Rio Declaration), a Feladatok a XXI. századra (Agenda 21) elnevezésű ajánlásomagot, a keretegyezményt az éghajlatváltozásról (United Nations Framework Convention on Climate Change - UNFCCC), és a biológiai sokféleségről szóló egyezményt (Convention on Biological Diversity – CBD). Ezek a dokumentumok jogi értelemben nem kötelező érvényű ajánlásokat tartalmaznak, de nagyban meghatározták a következő évtized nemzetközi környezetvédelmi együttműködését.

1997-ben fogadták el a Kyotó-i Egyezményt, mely az ENSZ által 1992-ben elfogadott éghajlatváltozási keretegyezmény jegyzőkönyve, más szóval protokollja. Célja az éghajlat- és klímaváltozás, illetve a globális felmelegedés megszüntetése, az üvegházhatású gázok koncentrációjának stabilizációja. A résztvevő államok kötelezték magukat CO₂ kibocsátásuk csökkentésére. A szakértők vitatják a Kiotói Egyezmény hatékonyságát és értelmét, de kétségtelen erénye, hogy “közös nevezőt” illetve “minimális alapot” biztosít, ahogy azt kiemeli Banász és szerzőtársa művében (2016).

Jelentős mérföldkőnek tekinthető továbbá az ezredforduló éve is, hiszen 2000-ben kerültek kidolgozásra a Millenniumi Fejlesztési Célok. Nyolc nemzetközi fejlesztési célt határoztak meg 2015-re, melyek az OECD nemzetközi fejlesztési céljain alapultak. A fenntartható fejlődési célok (SDG-k) 2016-ban váltották fel ezeket.

2.1.3 Vállalatok társadalmi felelősségvállalása –CSR eszme kialakulása és rövid

bemutatása

A CSR korai formái nagyrészt a jótékonykodásra összpontosítottak. A 20. század elején gazdag üzleti vezetők, mint John D. Rockefeller, vagyonuk egy részét jótékonyági célokra fordították. Ez a 30-as 40-es évekre megteremtette az alapjait a vállalati felelősségvállalás átfogóbb megközelítésének, melynek Seim (2015) szerint legfőbb kérdésfeltevése: van-e a vállalatnak mint szervezetnek morális felelőssége a társadalom iránt, melyben működik, illetve hogy ez a felelősség túlmutat-e a vállalathoz kötődő, abban döntési felelősséggel rendelkező egyének felelősségén?

Howard R. Bowen 1953-ban megjelent „Social responsibilities of the businessman” című könyvében (1953) felvetette azt a kérdést, hogy milyen társadalmi felelősséget kellene vállalniuk az üzletembereknek.

Az általa adott válasz tekinthető az első CSR meghatározásának: az üzletemberek társadalmi felelőssége az, hogy tevékenységüket az általános társadalmi célokhoz és értékekhez igazítsák. Ez azt jelenti, hogy döntéseiknek figyelembe kell venniük a társadalom elvárásait és céljait is, nem csak a vállalat saját érdekeit. Bowen meghatározása indította el a vállalati társadalmi felelősséggel kapcsolatos kutatásokat a múlt század hatvanas és hetvenes éveiben.

A 80-as években több nagyvállalat által okozott környezeti és társadalmi katasztrófa került napvilágra botrányokkal kísérve (Union Carbide bhopali tragédiája; Exxon Valdez olajszállító hajó balesete). Braun (2015) szerint ezek a katasztrófák a vállalati felelősségvállalás fejlődésének mozgatójává váltak, nőtt az igény, hogy a vállalatok ne csupán pénzügyi eredményeikről, hanem működésükből adódó természeti és társadalmi kockázatokról, negatív externáliáikról is beszámoljanak. Így a vállalati társadalmi felelősségvállalás gyakorlata fokozatosan a vállalati működés fontos, szükséges, majd kötelező területévé vált.

Jelentős mérföldkönek tekinthető az ezredforduló a CSR történetében, ugyanis 2000-ben született meg a „UN Global Compact” című kötelező erejű ENSZ-egyezmény, amelynek célja, hogy a vállalkozások és cégek világszerte fenntartható és társadalmilag felelős politikákat fogadjanak el és számoljanak be azok végrehajtásáról. Tíz alapelvet fogalmaz meg az emberi jogok, a munka, a környezetvédelem és a korrupció elleni küzdelem területén. A résztvevők célja, hogy a tíz alapelvet világszerte érvényre juttassák az üzleti tevékenységekben.

A kétezres évek első évtizede De Villiers és Alexander szerint (2014) a vállalati felelősségvállalás intézményesülését és a nagyvállalati működésbe való beépülését hozta. Az intézményesülés nem csupán a vállalati szférában következett be: sorra alakultak a CSR népszerűsítését vállaló civil szervezetek, tanácsadó vállalatok.

2.1.4 Társadalmilag felelős befektetések –SRI eszme kialakulása és rövid bemutatása

Sparkes (2017) szerint a társadalmilag felelős befektetési megközelítés a kvékerekkel, a Barátok Vallásos Társaságának tagjaival kezdődhetett a 18. században. Az SRI eszme egyik korai követője John Wesley (1703-1791), a metodizmus egyik alapítója volt, aki felvázolta a társadalmi befektetés alaptételeit, többek között, hogy ne ártsunk a szomszédunknak az üzleti gyakorlatunkkal. Az SRI eszme korai alkalmazóit vallási indíttatás vezérelte. Ezek a befektetők sokáig kerültek az úgynevezett "bűnös iparágakba" - dohány, szeszes italok és szerencsejáték - történő befektetéseket.

A SRI modern korszaka az 1960-as évek egyesült államokbeli társadalmi-politikai légkörében alakult ki, ugyanis szociálisan aggódó befektetők elkezdtek a nők egyenjogúságával, a polgárjogokkal és a munkaügyi kérdésekkel foglalkozni (Puaschunder, 2019). Sharma és szerzőtársai (2020) szerint a vietnami háborúval kapcsolatos aggodalmak is beépültek a korabeli befektetők egy részének befektetési döntésébe.

1972-ben Milton Moskowitz (amerikai újságíró, az SRI eszme követője) nagy hatású írásában (1972) kifejtette, hogy a felelősségteljes vállalati magatartás jobb pénzügyi teljesítményt eredményez, ugyanebben az évben közzétette a "felelős" amerikai tőzsdén jegyzett vállalatok listáját, ezzel segítve az SRI eszmét követő befektetőket (Doupou et al., 2023). Az 1970-es évekre az USA-ban megjelentek az első befektetési alapok, amelyek felelős befektetési szempontok alapján lettek kialakítva (Dreyfus Third Century Fund, First Spectrum Fund).

1990-ben elindul a Domini 400 Social Index (ma MSCI KLD 400 Social Index) mint az első kapitalizációval súlyozott index befektetési alap, amely az SRI keretrendszeren alapult. 400 olyan amerikai tőzsdén jegyzett vállalatot tartalmazott, amelyek megfeleltek az SRI elvárásoknak. Becchetti (2012) szerint az index segített megcáfolni azon befektetői aggodalmakat, hogy a társadalmilag felelős befektetések esetleg alacsonyabb hozammal járnak, mint a hagyományosak.

1997-ben John Elkington kiadta a Cannibals with Forks, the Triple Bottom Line of 21st Century Business (Kannibálok villával, a 21. századi üzleti élet hármas alappontja) című könyvét (1997), amelyben bemutatta a hármas alappont fogalmát. Ez egy olyan felelős befektetési keretrendszer, amely a három p körül forog: emberek, bolygó és profit (people, planet, profit). Elkington célja az volt, hogy rávilágítson a nem pénzügyi szempontok egyre növekvő körére, amelyeket a vállalatok, s a befektetések értékelésénél figyelembe kell venni. Mindezek hatására az intézményi befektetők kezdték felismerni, hogy a vállalatok javíthatják pénzügyi teljesítményüket, ha elkezdnek SRI kérdésekre összpontosítani.

2.1.5 Munkahelyi biztonság és egészségvédelem –OSH eszme kialakulása és rövid

bemutatása

1713-ban Bernardino Ramazzini (olasz orvos, gyakran a foglalkozás-egészségügy atyjaként emlegetik) kiadta az „Értekezés a munkások betegségeiről” című művét, amelyben felvázolta a vegyi anyagok, a por, a fémek, a szokatlan testtartás, az ismétlődő mozdulatok egészségügyi veszélyeit, amelyekkel a munkások munkavégzésük során találkozhatnak. Ez volt a foglalkozási betegségek első széles körű bemutatása (Gochfeld, 2005).

1802-ben az Egyesült Királyságban megszületik a „A tanoncok egészségéről és erkölcséről szóló törvény”, világsszerte az első kísérlet a munkakörülmények szabályozására. A törvény csak a pamutszövet-gyárakra vonatkozott, és előírta a munkáltatók számára, hogy a helyiségeket tisztán tartsák, biztosítsák, hogy elegendő friss levegő legyen és a "tanoncoknak" (szegény és árva alkalmazottaknak) megfelelő ruházatot és alvóhelyet biztosítsanak

McIvor (2020) szerint a munkavédelmi törvények, felügyeletek megléte ellenére a 20. század elejéig még gyakoriak voltak a munkahelyi balesetek, katasztrófák, munkavégzésből adódó betegségek (tüzesetek, foszforállkapocs betegség, rádiummal való érintkezés okozta rák, higany- és ólommérgezések, tüdőgyulladás).

Az Egyesült Államokban a munkahelyi egészségvédelem és biztonságra való odafigyelés az 1970-es években kezdődött el igazán, 1971-ben létrehozták a Foglalkozásbiztonsági és Egészségügyi Hivatalt (OSHA). Az OSHA megkezdte a biztonsági szabványok és ipari előírások kidolgozását. Ezekre a szabványokra épül minden jelenlegi szabvány (Turk, 2018).

A következő jelentős mérföldkő a Health and Safety at Work Act 1974 (Az 1974. évi Munkavédelmi Törvény) megszületése az USA-ban. Rosner – Markowitz (2020) szerint ez tekinthető világsszerte az első olyan jelentős munkaügyi jogszabálynak, amelynek hatálya nemcsak valamennyi munkahelyre kiterjedt, hanem a munkáltató s a munkavállaló felelősségét is előírta. Ez a jogszabály valóban a munkáltatók kollektív tudatába emelte az egészséget és biztonságot, és mind a munkakörülmények javulását, mind a munkahelyi balesetek számának csökkenését eredményezte.

A munkahelyi biztonság és egészségvédelem témakörével egyre szorosabb kapcsolatba kerültek a környezeti kérdések, így az 1980-es évekre kialakult az EHS koncepció, melynek 3 pillére:

1. Environment – Környezetvédelmi előírásoknak való megfelelés
2. Health – Munkavállalók egészségét érintő munkahelyi kockázatok csökkentése
3. Safety - Munkahelyi veszélyek azonosítása, a munkahelyi baleseteknek való kitettség csökkentése

2.1.6 Az üzleti etika eszméjének kialakulása és rövid bemutatása

Tágabban értelemben véve az üzleti etika a mindennapi erkölcsi vagy etikai normák alkalmazása az üzleti életben. Már a bibliai Tízparancsolat is megfogalmaz olyan erkölcsi normákat, melyek az üzleti életben relevánsak lehetnek (igazmondás, becsületesség, lopás és az irigység tilalma).

1970-es évektől terjedt el az üzleti etika kifejezés használata a közbeszédben, mivel ekkoriban kezdték használni a híradósok, politikusok, üzletemberek. A megvesztegetéssel, hamis reklámmal és hasonlókval kapcsolatos botrányok jelentik azt, amit általában az üzleti életben elkövetett helytelen magatartásnak tartanak, és amit a közvélemény az üzleti etikával - pontosabban a vállalkozások etikus magatartásának elmulasztásával – azonosít.

Szűkebb értelemben véve az üzleti etika mint akadémiai terület, vállalati mozgalom, újabb keletű. Szegedi (2006) szerint az üzleti etika mint mozgalom a nagyvállalatok elleni tiltakozó csoportok 1970-es évekbeli amerikai felemelkedésére vezethető vissza. Az üzleti etika mint tudományterület az 1970-es években alakult ki az etikai elmélet és az empirikus tanulmányok, valamint az esetek és problémák elemzésének kereszteződéséből (Mees, 2019).

1977-ben az Egyesült Államokban hatályba lépett a U.S. Foreign Corrupt Practices Act, röviden FCPA (Külföldi Korrupciós Gyakorlatokról szóló törvény), az első üzleti etika területén alkotott kormányzati törvény. Ez megtiltotta az amerikai cégeknek, hogy külföldi országok magas rangú kormánytisztviselőinek fizetéseket teljesítsenek szerződések vagy különleges kedvezmények megszerzése érdekében. A törvény válaszlépésnek tekinthető az akkoriban amerikai vállalatok képviselői által külföldön elkövetett, korrupciós jellegű cselekményekre. Az FCPA-val szembeni elvárás az volt, hogy jelentősen visszaszorítsa az amerikai vállalatok által külföldön kifejtett korrupciós tevékenységeket. Ennek ellenére Ambrus –Farkas (2020) szerint az FCPA az alkalmazásának első 20 évében nem hozott áttörést.

1991-ben az Egyesült Államokban megszületik a „United States Federal Sentencing Guidelines for Corporations” című dokumentum. Ahogy azt Murphy (2001) is kiemeli művében, ez nagymértékű pénzügyi ösztönzést adott a vállalatoknak arra, hogy vállalati etikai felelőst nevezzenek ki, etikai képzési programot indítsanak alkalmazottaik számára, valamint magatartási kódexet dolgozzanak ki, fogadjanak el és érvényesítsenek.

A Sarbanes-Oxley törvény (SOX) 2002-ben született az Egyesült Államokban, nem sokkal azután, hogy több nagyvállatról kiderült: beszámolóik nem fedték a valóságot (Enron botrány). Ez a törvény volt az első, amely kötelező megfeleléségi előírásokat szabott meg a vállalatok számára. A Sarbanes-Oxley törvénynek köszönhetően lett a compliance kifejezés széleskörűen ismertté és vált a vállalati rendszerek egyik fontos alapelemévé (Pelei et al., 2024).

2.1.7 Az ESG keretrendszer megszületése, általános bemutatása

Ahogy az fentebb már ismertetésre került, az ESG keretrendszer 2004-ben született meg, a „Who cares wins” című ENSZ dokumentum megjelenésével. A jelentés a fogalmat három alapvető összetevőre bontotta: környezeti, társadalmi és irányítási (vagy vállalatirányítási) és bemutatta, hogyan lehet az ESG-tényezőket beépíteni egy vállalat működésébe.

A jelentés kiemelt szándéka, hogy iránymutatást nyújtson a pénzügyi intézmények számára az ESG-vel kapcsolatos kérdésekben, azonban a rövidítésen túl nem adja meg az ESG definícióját, csak utal arra („a pénzügyi intézmények közös erőfeszítése”; „iránymutatásokat és ajánlásokat dolgozzanak ki arra vonatkozóan, hogyan lehet jobban integrálni a környezeti, társadalmi és irányítási kérdéseket a vagyonkezelésbe... – ENSZ, 2004, p. 11.). Számos szakértő (Roisman, 2020; Gadinis – Miazad, 2020; Larcker et al., 2021) problémának látja a definíció hiányát, más szerzők (McAdam, 2012; Eccles – Strohle, 2018) a meghatározás hiányához vezetnek vissza az ESG minősítések és a szabályozási megközelítésekben mutatkozó jelentős különbözőségeket. Az ESG keretrendszer három pillére integrált megközelítést kínál a szervezetek nem pénzügyi hatásainak átfogó elemzéséhez.

Az Environmental (környezetvédelmi) pillér a vállalat környezeti hatásaira összpontosít. Ennek keretében vizsgálják az üvegházhatású gázok kibocsátását, az energiahatékonyságot, a megújuló energiaforrások alkalmazását, a vízgazdálkodást, valamint a hulladékkezelést és újrahasznosítást. A biodiverzitás megőrzése és a természeti erőforrások felelős felhasználása szintén kulcsfontosságú tényezők. A vállalatok e területen tett intézkedései hozzájárulnak a klímaváltozás mérsékléséhez és a környezeti fenntarthatóság előmozdításához.

A Social (társadalmi) pillér a vállalatok társadalmi hatásait vizsgálja, különös tekintettel a munkavállalókra, a közösségekre és az ügyfelekre. Ide tartozik a munkavállalói jogok védelme, az egészséges és biztonságos munkahelyek biztosítása, valamint a munkahelyi diverzitás, egyenlőség és befogadás előmozdítása. Ezen kívül fontos tényezők az emberi jogok tiszteletben tartása és a vállalat társadalmi felelősségvállalási tevékenységei. A társadalmi pillér alá eső szempontok közé tartozik még a termékbiztonság és a fogyasztói elégedettség, amelyek szoros kapcsolatban állnak a vállalat reputációjával és fenntartható működésével.

A Governance (vállalatirányítási) pillér a vállalat belső irányítási struktúráját és az átláthatóságot foglalja magában. Ez a pillér tartalmazza a menedzsment összetételének és összeférhetetlenségének vizsgálatát, az operatív működés átláthatóságát, valamint az üzleti etika és a korrupcióellenes, versenyellenes magatartás ellenében foganatosított intézkedések érvényesítését. A részvényesi jogok védelme, az adatvédelem, a szabályozói megfelelés és a hatékony kockázatkezelési mechanizmusok kialakítása szintén kiemelt jelentőségűek.

2.1.8 Az ESG keretrendszer első két évtizede

A 2004-et követő években bizonytalanság alakult ki azzal kapcsolatban, hogy melyik megnevezés legyen széleskörűen alkalmazva a befektetések fenntarthatóságával és társadalmi, etikai hatékonyságával kapcsolatos immateriális tényezők bevonásával. Az elnevezések a „zöld” és „öko” szavaktól kezdve a „felelős befektetés”, „társadalmilag felelős befektetés” (SRI), „etikus befektetés” –ig terjedtek. Egy 2008-as globális befektetési szakemberek körében végzett felmérés (AXA, 2008) szerint a szakemberek többsége az ESG kifejezést részesíti előnyben az ilyen adatok leírására.

A 2010-es évek elején megfogalmazódott az igény arra, hogy a Millenniumi Fejlesztési Célok teljesítési határidejének lejártával a 2015 utáni időszakra a fenntarthatóság követelményeinek új keretrendszerre van szüksége. Az ENSZ 2015. szeptemberi közgyűlésén a világ országai (193 ország) konszenzussal elfogadták a 2030-ig tartó időszakra vonatkozó fenntartható fejlesztési menetrendet (ENSZ, 2015b).

Az új keretrendszer az Agenda 2030 elnevezést kapta, mely 17 fenntarthatósági célt és ezeken belül 169 alcélt fogalmaz meg, ezekre Fenntartható Fejlődési Célok-ként (Sustainable Development Goals – SDGs) hivatkozik a szakirodalom. Jelentőségét az adja, hogy globális keretrendszerként integrálja a gazdasági növekedést, a társadalmi jólétet és a környezeti fenntarthatóságot, ezzel egységesítve az ezekhez kapcsolódó törekvéseket, mindezt összhangban az ESG koncepcióval. Újszerűsége abban rejlik, hogy univerzálisan érvényesek minden országra, és együttműködésre ösztönzi a kormányokat, vállalatokat és civil szervezeteket a fenntartható jövő megteremtése érdekében.

Végül ESG szempontból kiemelt jelentőségű esemény volt a 2015-ben Párizs mellett megtartott ENSZ Klímakonferencia. A találkozó célja a világ minden országára kiterjedő jogilag kötelező erejű általános egyezmény megalkotása volt a klímaváltozás ügyében. Legjelentősebb eredménye, hogy elfogadták a Párizsi Megállapodást (párizsi éghajlatvédelmi egyezmény), mely a világ első átfogó éghajlati megállapodásának tekinthető. Többek közt rögzíti, hogy a globális átlaghőmérséklet emelkedés szintjét 2°C alatt szükséges tartani az iparosodás előtti sinthez képest, majd az erőfeszítések folytatásaként a hőmérséklet emelkedés 1,5 °C alá szorítandó (ENSZ, 2015a).

A jelzett hőmérsékleti célok elérése érdekében a Párizsi Megállapodás részes felei a globális ÜHG-kibocsátások tetőpontját minél előbb el kell hogy éri. Ezt követően radikális csökkentést kell végrehajtaniuk, hogy a 21. század második felére megvalósuljon az egyensúly az emberi eredetű forrásokból származó szén-dioxid kibocsátások és a légkörből kivont szénelnyelők általi szén-dioxid elnyelések között, vagyis megvalósuljon az úgynevezett

karbonsemlegesség (carbon neutrality) vagy más szóval nettó nulla kibocsátás (net zero emission) (Chen, 2021). Itt fontos megjegyezni, hogy a nettó nulla kibocsátás és a nulla kibocsátás (zero emission) fogalmak között igen jelentős különbség húzódik. Utóbbi esetben ugyanis a kibocsátott káros anyag mennyisége ténylegesen nulla kell, hogy legyen. A környezetünk szempontjából ez lenne a legjobb megoldás, azonban nehezen lenne megvalósítható (Rogelj et al, 2015).

2.1.9 Az ESG keretrendszer megítélése

Az ESG hasznosságával kapcsolatos nézetek egyre inkább polarizálódnak, Serafeim művét (2021, p. 2) idézve „egyek szerint az ESG-nek óriási befolyása van a vállalati és befektetői magatartásra, mások szerint nincs.” Ahogy a koncepció terjedt, úgy nőttek az annak visszaszorítására irányuló erőfeszítések is, Damodaran (2022) például kijelenti írásában, hogy az ESG koncepció egy a tanácsadók által alkalmazott átverés.

King – Pucker (2022) az iparági szakemberekkel készített interjúi alapján arra a következtetésre jut, hogy az ESG csupán egyfajta marketingfogás, amely nem válik sem a bolygó javára, sem a befektetők számára nem biztosít magasabb hozamot, ellenben gátolhatja a szükséges kormányzati szabályozásokat. Az Economist egy 2022-es cikke szerint az ESG gyakran jószándékú, de „azzal a kockázattal jár, hogy ellentmondásos célokat tűz ki a cégek elé, elvonja a figyelmet az éghajlatváltozás elleni küzdelem létfontosságú feladatáról (The Economist, 2022).

Gyakran felmerülő kritika, hogy ESG arra kényszeríti a vállalatokat, hogy elzárkózzanak a maximális lehetőségeiktől, az ESG megfontolások megzavarhatják a piaci hatékonyságot, mivel átirányítják az erőforrásokat a profitorientált törekvésektől, így a szigorú ESG-követelmények előírása akadályozhatja a gazdasági növekedést (Globerman, 2022).

Pérez és szerzőtársai (2022) művükben említik, hogy nem egyértelmű, hogy az ESG koncepció szerint az ESG szempontok megvalósításából származó pénzügyi haszon kit illetve, ki hogyan és milyen mértékben részesülhetne belőle. A vásárlók, alacsonyabb árakon keresztül? A munkavállalók, megnövekedett juttatások révén? Az optimális választás nem mindig egyértelmű. S még ha létezne is ilyen választás, nem biztos, hogy a vállalat egyértelmű megbízást kapna a részvényeseitől arra, hogy ezt megtegye.

A megannyi kritika ellenére az ESG koncepció támogatói továbbra is létszámbeli fölényben vannak, rengeteg írás született, mely a megfogalmazott kritikák ellenében igyekszik megvédeni az ESG koncepciót (Henisz et al., 2019; Mercereau et al. 2022; Wang et al., 2023; Shastry, 2023).

2.2 Fókuszban a szabályozás

2.2.1 ESG és az Európai Unió

2014-ben került aláírásra az első EU-s jogszabály, amely az ESG szempontok figyelembevételét szabályozza, a Nem Pénzügyi Jelentési Irányelv (Non-Financial Reporting Directive - NFRD). Az irányelv 2017-től kötelezi a tőzsdén jegyzett, legalább 500 alkalmazottat foglalkoztató vállalatokat nem pénzügyi információk nyilvánosságra hozatalára. A jelentéstétel célja, hogy a vállalkozások bemutassák, hogyan kezelik a társadalmi és környezeti kihívásokat. Ezeket az adatokat éves pénzügyi beszámolóik keretében kell közzétenniük (Az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU Irányelve, 2014). Az NFRD felülvizsgálatának részeként lefolytatott nyilvános konzultáció eredményeképp (amelyen 588 szervezet vett részt) jelentős kritikák merültek fel az információk megbízhatóságával, összehasonlíthatóságával és relevanciájával kapcsolatban, jelezve, hogy az irányelv nem tudta teljes mértékben betölteni szabályozó szerepét (Európai Bizottság, 2020).

Az Európai Unió fenntarthatósági közzétételekkel kapcsolatos rendelete (SFDR – Sustainable Finance Disclosures Regulation) meghatározza a fenntarthatósági kockázat fogalmát és annak lehetséges hatásait a befektetések jövedelmezőségére, s előírja, hogy a pénzügyi szereplők tájékoztassák ügyfeleiket ezekről a kockázatokról. Továbbá, a rendelet első alkalommal különböztet meg fenntartható és ESG termékeket. Az ESG termékek olyan befektetési eszközökre utalnak, amelyek zöld vagy társadalmi elemekkel rendelkeznek, míg a fenntartható, hatásorientált termékek kifejezetten fenntarthatósági célkitűzéseket szolgálnak (Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/2088 rendelete). A piaci szereplők értékelése szerint azonban az SFDR-ben a definíciók egyértelműsége nem kielégítő mértékű (So, 2022).

Az Európai Tanács Klímabenchmark rendelete (az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/2089 rendelete) a fenntartható pénzügyi piacok támogatását célozza azáltal, hogy keretet biztosít a zöld befektetések összehasonlíthatóságához és mérhetőségéhez. A rendelet két új referenciaértéket vezet be: a „Climate Transition Benchmarks” és a „Paris-aligned Benchmarks”, amelyek segítik a befektetőket abban, hogy alacsony szén-dioxid-kibocsátású eszközöket válasszanak, összhangban a párizsi klímacélokkal.

2019-ben továbbá elfogadásra került az Európai Zöld Megállapodás/EU Green Deal/, mely az EU zöld átállásra vonatkozó komplex szakpolitikai intézkedéscsomagja. Ennek keretében az EU vállalja, hogy 2030-ra az üvegházhatású gázok kibocsátásának 55%-kal alacsonyabbnak kell lennie az 1990-es szinthez képest, 2050-re pedig el kell érni a karbonsemlegességet. Ha ez teljesül, Európa lesz az első klímasemleges kontinens. A 2021-ben elfogadott Európai Klímarendelet (European Climate Law) uniós jogi kötelezettséggé alakítja

a klímasemlegesség 2050-re való elérésével kapcsolatos politikai törekvést (Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1119 rendelete). Megemlítendő továbbá a Fit for 55 névre keresztelt nagyszabású jogszabálytervezet, amely részletesen kifejti, hogy az EU hogyan tervezi elérni a vállalt kibocsátáscsökkentési célokat.

A 2020-ban elfogadott Taxonómia rendelet (Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/852 rendelete) meghatározza azokat az egységes kritériumokat, amelyek alapján egy gazdasági tevékenység környezeti szempontból fenntarthatónak minősülhet. A rendelet célja a fenntartható beruházások előmozdítása és a zöldre festés megakadályozása, vagyis annak elkerülése, hogy fenntarthatatlan tevékenységeket tévesen zöldként tüntessenek fel. Az ezen rendelet alá tartozó (először csak az NFRD hatálya alá eső, majd a hatókör bővítve a CSRD hatálya alá esőkre) vállalatok az átláthatóság jegyében kötelesek rendszeres jelentéseikben beszámolni arról, hogy bevételük, működési költségeik és tőkeberuházásaik milyen mértékben származnak környezeti szempontból fenntartható termékekből és szolgáltatásokból.

2022-ben elfogadták a fenntarthatósági vállalati jelentéstételről szóló (Corporate Sustainability Reporting Directive - CSRD) javaslatot, amely jelentős mértékben kibővíti az NFRD által előírt közzétételi kötelezettségek körét. A CSRD 2023. január 1-jén lépett hatályba, és 2024-től több mint 50.000 európai vállalat köteles lesz egy egységes EU-s jelentési standard alapján ESG-adatokat publikálni. Ezeket a jelentéseket független, harmadik féllel auditáltatni kell, és digitálisan hozzáférhetővé tenni, ami biztosítja, hogy a beszámolók hitelesebbek, egységesebbek és összehasonlíthatóbbak legyenek. Az EU szabályozói célkitűzései között szerepel, hogy az új szabályozás révén a vállalati ESG-jelentések átláthatóbbak és megbízhatóbbak legyenek (Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2464 irányelve).

Az Európai Unió Tanácsa 2024 májusában jóváhagyta a CSDDD (Corporate Sustainability Due Diligence Directive) irányelv javaslatot (Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1760 irányelve). Az irányelv hatálya alá tartozó vállalatoknak nemcsak a saját működésük, hanem a leányvállalataik és az értékláncukban szereplők (beszállítók) tevékenységében is kötelesek lesznek azonosítani a tényleges és potenciális káros környezeti és emberi jogi hatásokat, és intézkedniük kell ezek megelőzéséről, illetve megszüntetéséről.

Összességében, a szabályozási háttér folyamatos kidolgozás alatt áll mind a fenti szabályok, mind azok kapcsolódásai tekintetében. A részletszabályok azonban nem elég konkrétak, esetenként késlekednek, s ez zavart okoz valamennyi a szabályozás által érintett számára (Bokor, 2022).

2.2.2 ESG szabályozás Magyarországon

Az első magyar ESG-vel kapcsolatos szabályozói kezdeményezésnek a 2019-ben útjára indított MNB Zöld Program tekinthető, amely elsősorban a pénzügyi szabályozás területén igyekszik hozzájárulni a környezeti problémákból adódó ökológiai, gazdasági és pénzügyi kockázatok mérsékléséhez (MNB, 2019).

Jelentős vonatkozó eseménynek tekinthető, hogy a Budapesti Értéktőzsde 2021-ben átfogó iránymutatást adott ki a tőzsdén jegyzett cégek számára az ESG stratégia megtervezéséhez, valamint a jelentéstételi és nyilvánosságra hozatali kötelezettségek teljesítéséhez. A BÉT emellett azt is javasolta, hogy 2023-tól kezdődően az érintett vállalatok évente legalább egy alkalommal tegyék közzé nyilvánosan ESG jelentéseiket (BÉT, 2021).

Az MNB Pénzügyi Felügyeleti Tanácsa 2022-ben adott ki egy kötelező erővel nem bíró jogalkalmazást ismertető dokumentumot (MNB, 2022), melyre a szakirodalom Zöld Ajánlásként hivatkozik. Az ajánlás célja a környezeti kockázatok azonosításával, mérésével, kezelésével, valamint a hitelintézeti üzleti tevékenységében a környezeti fenntarthatósági szempontok érvényesítésével kapcsolatban a Magyar Nemzeti Bank elvárásainak megfogalmazása, és ezáltal a jogalkalmazás kiszámíthatóságának növelése, a vonatkozó jogszabályok egységes alkalmazásának elősegítése. Az ajánlás címzettjei az MNB által felügyelt intézmények, piaci szereplők.

Az igazi mérföldkőnek azonban a 2023. december 22-én kihirdetésre került és 2024. január 1-jén hatályba lépett ESG törvény (2023. évi CVIII. törvény) tekinthető. Ezen törvény jelentősége abban rejlik, hogy integrálja a fenntarthatósági szempontokat a vállalatok működésébe és beszámolási gyakorlatába, összhangban az Európai Unió joganyaggal. A törvény támogatja az európai zöld megállapodás célkitűzéseinek megvalósítását, ezzel elősegítve, hogy a vállalatok fenntarthatósági kritériumok alapján is objektíven mérhetők és értékelhetők legyenek. Az új szabályozás célja, hogy a vállalatok közzétegyék a fenntarthatósági kockázatokkal kapcsolatos releváns információkat, miközben Magyarország biztosítja a megfelelést az Európai Unió fenntarthatósági keretrendszereivel, szabványokkal és előírásokkal.

A törvény előírja, hogy a vállalkozások évente ESG beszámolót készítsenek (ez nem azonos a lentebb ismertetett fenntarthatósági jelentéssel), amelyet tanúsítóval auditáltatniuk kell, és az eredményeket ingyenesen hozzáférhetővé kell tenniük honlapjukon az üzleti év végét követő hat hónapon belül. A közérdeklődésre számot tartó nagyvállalatoknak először a 2024-es évre vonatkozóan a 2025. üzleti évben kell ESG beszámolót készíteniük, ha a korábbi üzleti évben két mutatóérték teljesült: a mérlegfőösszeg meghaladta a 10 milliárd forintot, az éves

nettó árbevétel a 20 milliárd forintot, vagy az alkalmazottak száma az 500 főt. 2025-től a vonatkozó határértékek csökkennek: a 10 milliárd forintos mérlegfőösszeg, 20 milliárd forintos árbevétel mellett az alkalmazotti küszöb 250 főre mérséklődik. 2026-tól a közérdeklődésre számot tartó kis- és középvállalkozások is érintettek lesznek.

A törvény kapcsán módosításra került a 2000. évi C. törvény (számviteli törvény), melynek alapján a vállalatok meghatározott körének évente fenntarthatósági jelentést kell készítenie ESG kritériumok mentén. A korábbi „Nem pénzügyi kimutatás” alcímet törölték, az új fejezet címe „Fenntarthatósági jelentés”. Az ESG-törvényben meghatározott kötelezettségekhez viszonyítva a számviteli törvény esetén a jelentéstételi kötelezettség teljesítése során a vállalkozások szabadabban választhatják meg a megvalósítás módját. A jogalkotó a két rendszert szét kívánta választani. Az ESG-törvény „beszámolóról” és „tanúsítóról”, míg a számviteli törvény „jelentésről” és „auditorról” rendelkezik. A fenntarthatósági jelentést a pénzügyi jelentéssel együtt, az ESG beszámolót attól függetlenül kell elkészíteni.

Az előírásokat nem teljesítő gazdálkodó egységek számára 2026-tól hatósági bírságok kiszabását is kilátásba helyezték. A törvény értelmében a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága (SZTFH) felelős a vállalkozások fenntarthatósági kötelezettségeinek ellenőrzéséért, az ESG adatszolgáltatás átláthatóságáért, az ESG tanácsadók akkreditálásáért, és az ESG menedzsmentplatform működtetéséért. Az SZTFH pedig nyilvántartást vezet mind az ESG beszámolókról s a tanúsítókról is.

2.3 ESG-vel kapcsolatos jelentéstételi keretrendszerek, szabványok

Az évek során rengeteg ESG-vel kapcsolatos jelentéstételi keretrendszer, szabvány látott napvilágot, jelen alfejezet célja a legfontosabbak rövid áttekintése. Ezek mindegyikének célja, hogy az ESG különböző aspektusaira koncentrálna tárja fel mindazon követelményeket és hangsúlyos területeket, melyek mentén ajánlások és jelentési útmutatók közzétételével támogatassák a piaci szereplőket a közzétételükben. Napjainkban leggyakrabban használt jelentéstételi keretrendszerei:

- A **CDP (Carbon Disclosure Project)** egy nonprofit jótékonyági szervezet, amely a befektetők, vállalatok, államok, városok számára 2000 óta biztosít a környezeti hatások kezelését szolgáló globális közzétételi/jelentéstételi keretrendszert. Folyamatosan bővítették a környezeti adatok közzétételének körét. 2024-ben a vállalati szféra számára kérdőívet biztosít, ezzel vezeti végig a jelentéstevőt a

jelentéstételi folyamaton. A kérdéssor szabadon letölthető a CDP weboldaláról, de online verzióban is elérhető (CDP, 2024).

- A **GRI (Global Reporting Initiative)** egy 1997-ben létrehozott független nemzetközi szervezet, mely célja, hogy segítse az üzleti és egyéb szervezeteket, hogy felelősséget vállaljanak nem pénzügyi hatásaikért azáltal, hogy globális keretrendszert biztosít számukra a hatások közléséhez. A GRI szabványokat kínál a fenntarthatósági jelentéskészítéshez, melyeket több, mint 100 országban használnak széleskörben. A GRI által közzétett ajánlások középpontjában a Jelentéstételi Útmutató (Reporting Guidelines) áll. 2000-ben indították útjára a Jelentéstételi Útmutató első verzióját, mely így az első, globális méretű keretrendszer volt a fenntarthatósági jelentések terén. Ezt azóta többször átdolgozták, 2016 óta GRI Fenntarthatósági Jelentéskészítési Szabványok (GRI Sustainability Reporting Standards), azaz szabvány formában áll rendelkezésre. 2021-ben a szabványok jelentős mértékű felülvizsgálatára került sor, jelenleg is ez használatos (GRI, 2024). A szabványok rendszere a következő módon épül fel:

- Van három **univerzális szabvány** (Universal Standards), melyek minden jelentést készítő szervezet számára alkalmazandók. Ezek a szabványok irányítják a jelentéskészítőt, hogy megfelelő információt tegyen közzé a szervezetről. Zöld borítóval és egyjegyű kódszámmal lehet azonosítani őket. (GRI 1, GRI 2, GRI 3).
- Vannak az úgynevezett **ágazatspecifikus szabványok** (Sector Standards). Ezeket barna borítóval és kétjegyű kódszámmal lehet azonosítani. Ezek segítenek a vállalatoknak a lényeges témáik meghatározásában és leírják az ágazat legfontosabb gazdasági, környezeti és társadalmi hatásait, és ezzel megteremtik a jelentéstétel kontextusát. Eddig az olaj- és gáziparra (GRI 11), széniparra (GRI 12), a mezőgazdasági-halászati ágazatra (GRI 13), valamint a bányászati ágazatra (GRI 14) vonatkozó szabványok jelentek meg. A jövőben további ágazatspecifikus szabványok megjelenése várható.
- S végül léteznek **témaspecifikus szabványok** (Topic-specific Standards), melyek alkalmazása közül a szervezet választhat. Ezek a gazdasági, környezeti és társadalmi szabványok. Összesen 31 témaspecifikus szabvány van érvényben, melyeknek lila fedőlapja és háromjegyű kódszáma van (GRI 101-418).

A GRI szerinti jelentéstétel két megfelelési szinten valósulhat meg: 'with reference to' és 'in accordance with'. A GRI azt ajánlja, hogy amennyiben lehetséges, a közzététel

készüljön az 'in accordance with' megfelelési szintnek megfelelően. E megközelítés szerint a szervezet beszámol az összes lényeges témájáról és a kapcsolódó hatásokról. Ez a jelentéstételi megközelítés átfogó képet ad a szervezet gazdaságra, környezetre és emberekre gyakorolt legjelentősebb hatásairól. Ha azonban egy szervezet nem tudja teljesíteni a GRI-szabványok szerinti jelentéstétel egyes követelményeit, vagy csak meghatározott célokra, például a szabályozási követelményeknek való megfelelés céljából kíván bizonyos információkat közzétenni, ebben az esetben a szervezet használhatja a GRI-szabványok kiválasztott részeit vagy azok tartalmának egyes részeit ('with reference to' megfelelési szint), és a GRI-szabványokra való hivatkozással készíthet jelentést.

A KPMG 2022-es globális felmérése szerint a világ 250 legnagyobb vállalatának 78%-a GRI-t használva riportál a fenntarthatóságról, ez a leggyakrabban használt jelentéstételi szabvány világszerte (KPMG, 2022).

- **A SASB (Sustainability Accounting Standards Board)** egy 2011-ben az Egyesült Államokban alakult független nonprofit szervezet, melynek küldetése egy átfogó önkéntes használatra szánt fenntarthatósági szabványrendszer kidolgozása és terjesztése. A SASB célja, hogy iparág specifikus fenntarthatósági kérdésekhez olyan operatív mérőszámokat rendeljen, melyek hatással lehetnek a vállalat jelenlegi és jövőbeli értékére, s ezek által szabványok kidolgozásán keresztül elősegítse a befektetők számára nyújtott lényeges fenntarthatósági információk hatékonyabb közzétételét. 11 szektort és 77 iparágat érintő, fenntarthatósággal kapcsolatos szabványból álló rendszert hoztak létre. Az összeállított szabványok minden esetben bizonyítékalapúak, piaci információkkal alátámasztottak és iparág specifikusak. Megemlítenéd még a SASB által kidolgozott materialitási térkép, mely iparáganként határozza meg a valószínűsíthetően lényeges fenntarthatósági kérdéseket. Regisztráció ellenében ezt bárki letöltheti a SASB weboldaláról, így tényleges segítséget biztosít a fenntarthatósági jelentéskészítés során (SASB, 2024). A KPMG 2022-es globális felmérése szerint a világ 250 legnagyobb vállalatának 49%-a használ SASB-t a jelentéskészítéshez (KPMG, 2022).
- **A TCFD (Task Force on Climate-related Financial Disclosures)** egy olyan globális kezdeményezés, amelyet a G20 keretein belül a Pénzügyi Stabilitási Tanács (FSB – Financial Stability Board) hozott létre 2015-ben, többek között hogy az ESG közzétételi ajánlásokkal segítse a vállalatokat az éghajlati kockázatok és lehetőségek

átlátható jelentésében. A TCFD ajánlásai négy fő pillérre épülnek, melyek esetében a vállalat jelzi a klímaváltozással kapcsolatos kockázatok jelentőségét és azok kezelését:

- **Irányítás (Governance):** A gazdálkodó egységek közzétételeket eszközölnek az igazgatótanács felügyeleti szerepéről a klímakockázatok kezelésében.
- **Stratégia (Strategy):** A vállalatoknak ismertetniük kell, hogy az éghajlattal kapcsolatos kockázatok és lehetőségek milyen hatással vannak üzleti stratégiájukra, stratégiai tervezési folyamataikra.
- **Kockázatkezelés (Risk Management):** A közzétételnek ki kell térnie arra, hogyan azonosítják, kezelik és mérik a vállalatok az éghajlatváltozással kapcsolatos kockázatok.
- **Mérőszámok és célok (Metrics and Targets):** A vállalatoknak fel kell tárniuk, hogy milyen mutatószámokat és célszámokat használnak az éghajlattal kapcsolatos kockázatok és lehetőségek kezelésére.

A TCFD jelentések célja, hogy növeljék az átláthatóságot az éghajlatváltozás pénzügyi következményeiről, elősegítve a piacok hatékony működését és a befektetők megfelelő tájékozottságát (TCFD, 2024). A TCFD az ESG-n belül az E pillérre összpontosít, de a másik két pillérbe tartozó ESG szempontokról is nyújt némi információt. A TCFD néhány országban már kötelező a nagyvállalatok számára, a CSRD klímaváltozási szabványának is részét képezi.

- A **TNFD (Task Force on Nature-related Financial Disclosures)** a természetre gyakorolt vállalati hatások átlátható és rendszerezett jelentésére irányuló globális kezdeményezés, amely a TCFD analógiájára épült. A 2023-ban megjelent TNFD ajánláscsomag azonban nem csupán az éghajlatváltozás pénzügyi vonatkozásaira koncentrál, hanem kiterjed a vállalatok természeti környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatára is. Ez az új keretrendszer a LEAP (Locating, Evaluating, Assessing, Preparing) folyamatot alkalmazza, amely segít a vállalatoknak azonosítani és felmérni a természetre gyakorolt hatásokat, és ezek kezelésére megfelelő stratégiákat próbál kialakítani. A TNFD ajánlásai is ugyanazon négy fő pillérre épülnek, mint a TCFD esetén (TNFD, 2024).
- Az **IFRS Sustainability Disclosure Standards (IFRS SDS)** az IFRS Alapítvány égisze alatt működő Nemzetközi Fenntarthatósági Szabványtestület (ISSB - International Sustainability Standards Board) által kidolgozott, globális szinten alkalmazható fenntarthatósági jelentéstételi szabványok gyűjteménye. Az első két szabvány 2024 januárjában került bevezetésre (IFRS S1 – fenntarthatósággal

kapcsolatos általános közzétételek; IFRS S2 – specifikusan a klímaváltozással kapcsolatos közzétételek). A szabványok célja, hogy a vállalatok átlátható, összehasonlítható és megbízható információkat nyújtsanak a fenntarthatósági teljesítményükről, különös tekintettel azokra az ESG tényezőkre, amelyek hatással lehetnek a pénzügyi piacokra és a befektetőkre. 2024. január 1-jét vagy azt követően kezdődő éves jelentési időszakokban kötelezi a vállalatokat a benne foglalt előírások alkalmazására. Azonban az előírásokat először alkalmazó vállalatok számára egyes követelmények alól mentesség kérhető az első évben (IFRS, 2024). Az IFRS szabványok nagymértékben összhangban vannak az EU saját ESG szabványaival, az ESRS szabványcsaláddal. Úgy került megalkotásra, hogy egy vállalat a szükséges lépéseket megtéve képes legyen megfelelni mindkét szabványrendszernek.

- Az előbbiekben már említett **ESRS (European Sustainability Reporting Standards)** az Európai Unió által kidolgozott fenntarthatósági jelentéstételi szabványrendszer. 2023 júliusában fogadta el az Európai Bizottság az új standardokat, melyek irányába az az elvárás, hogy segítse az EU-t abban, hogy elérje a Zöld Megállapodásban meghatározott fenntarthatósági és klímavédelmi célkitűzéseit. A szabványok kialakításában közreműködtek a GRI és az ISSB testületei is, így összhangban vannak ezekkel a keretrendszerekkel. Ezek a standardok lehetővé teszik, hogy a CSRD hatálya alá tartozó vállalatok egységes jelentéstételt tudjanak megvalósítani. A szabványok az ESG keretrendszerrel összhangban környezeti, társadalmi és vállalatirányítási kérdések széles körét lefedik, s lehetővé teszik, hogy a vállalatok megbízható és részletes információkat nyújtsanak az ESG teljesítményükről, így növelve az átláthatóságot a befektetők, szabályozók és a nyilvánosság számára. Az ESRS konkrétan meghatározza mindazon információk körét, melyeket a vállalatoknak közzé kell tenniük az ESG szempontokkal kapcsolatos lényeges hatásaikról, kockázataikról és lehetőségeikről. Tizenkét ESRS szabvány került kiadásra, ezek közül kettő általános szabvány (ESRS 1, ESRS 2) tíz pedig tematikus szabvány, amelyek közül öt a környezetvédelmi (ESRS E1, E2, E3, E4, E5), négy a társadalmi (ESRS S1, S2, S3, S4) és egy pedig az irányítási témákra (ESRS G1) összpontosít. További szabványok megjelenése is várható ezeken kívül, ezek egyrészt ágazatspecifikus szabványok, amelyek meg fogják határozni a különböző ágazatokra vonatkozó alapvető jelentéstartalmat, másrészt tőzsdén jegyzett kis- és középvállalkozásokra vonatkozó egyszerűsített ESRS-szabványok. Ezen túlmenően önkéntes szabványok fejlesztésén

dolgoznak a tőzsdén nem jegyzett kkv-k számára is, amelyek nem tartoznak a CSRD hatálya alá (Európai Bizottság, 2023).

A jelentéstételi keretrendszerekkel, szabványokkal kapcsolatosan számos kritika fogalmazódott meg az évek alatt. Az ESG jelentéstételi keretrendszerek egyik legfőbb kritikája, hogy túl sok különböző szabvány és keretrendszer létezik, amelyek eltérő fókuszokat és követelményeket támasztanak, különböző mérési módszertanokat, mutatószámokat javasolnak (például a GRI a munkavállalók képzését képzésbe befektetett összeg alapján, míg a SASB a képzési órák alapján méri) (Pérez et al., 2022). Eltérő mélységben követelik meg az egyes részterületeken a vállalatoktól az adatszolgáltatást, az adatok hitelesítési módszere is keretrendszerenként különbözik. Lokuwaduge és De Silva (2022) szerint ez a széttöredezettség megnehezíti az összehasonlíthatóságot a különböző vállalatok között, növeli a zöldmosás (greenwashing) kockázatát és zavarhoz vezethet az érintettek számára, akik megbízható, összehasonlítható adatokat szeretnének kapni a fenntarthatósági teljesítményről.

További kritika éri a keretrendszereket annak kapcsán, hogy gyakran jelentős adminisztratív terhet ró a vállalatokra, különösen a kisebb cégekre (Töröcsváry – Benedek, 2024). Ahogy azt Gulyás (2022) és szerzőtársai kiemelik írásukban, a vállalatoknak egymástól eltérő adatigénnyel rendelkező különböző felépítésű jelentéseket kell készíteniük az egyes keretrendszereknek megfelelően. Megállapítható, hogy a jelentéstételi keretrendszerek túlzottan a környezeti pillérre koncentrálnak, háttérbe szorítva a társadalmi és különösen az irányítási tényezőket, amelyek szintén fontosak a vállalat fenntarthatósági teljesítményének átfogó értékelésében (Venantzi, 2023; Katona –Tessényi, 2024).

S végül, ahogy arra Yazdani is rávilágít (2022), az ESG jelentéstételi keretrendszerek gyakran komplexek és technikai jellegűek, ami kihívást jelenthet azok számára, akik nem rendelkeznek megfelelő szakértelemmel a fenntarthatósági kérdésekben.

2.4 ESG minősítések és indexek világszerte

A minősítések és indexek alkalmazásán keresztül lehetővé válik a vállalatok ESG teljesítményének mérése és összehasonlítása. Ezek jellemzően az ESG keretrendszer minden elemét érintő pontozási rendszereken alapulnak, mérőszámok alapján értékelik a vállalatok teljesítményét az egyes ESG tényezők alapján, széleskörű adatforrások felhasználása mellett. Majd az ESG-tényezők egy metrikus rendszerbe kerülnek, s egy összegzett pontértéket adnak. Jelentőségüket az adja, hogy az ESG szempontokra is figyelmet fordító befektetők számára elsődleges viszonyítási pontot biztosítanak az aktív befektetési döntésekhez, valamint

lehetőséget a befektetéseik hatásainak nyomon követésére és értékelésére. Jelen alfejezet célja a legfontosabbak rövid áttekintése:

- Az **MSCI** (Morgan Stanley Capital International) az egyik legelismertebb ESG minősítő, amely több, mint 8000 vállalatot értékel ESG teljesítményük alapján. Az 'MSCI ESG Ratings' célja, hogy mérje a vállalatok pénzügyi szempontból releváns ESG kockázatainak és lehetőségeinek kezelését. Azonosítják az iparági vezető és lemaradó vállalatokat, ESG-besorolásaik a vezető (AAA, AA), az átlagos (A, BBB, BB) és a lemaradó (B, CCC) kategóriák között mozognak. Modelljük először azonosítja azokat az ESG témákat, amelyek a szektor szempontjából a leglényegesebbek, majd 33 – kockázat vagy lehetőség hatása és időhorizontja szerint súlyozott – ESG-kulcskérdés tekintetében értékeli a vállalatokat (MSCI, 2020).
- A **Sustainalytics** vállalat 'ESG Risk Ratings'-e az ESG kockázatok alapján értékeli a vállalatokat, és öt kockázati kategóriát állít fel, a legalacsonyabb a „Low Risk” (alacsony kockázat), a legmagasabb pedig a „Severe Risk” (súlyos kockázat). Nagyságrendileg 16000 vállalatot értékel, az értékeléshez több, mint 200 mutatószámot használ és több mint 1800 adatponttal alátámasztva méri a huszat is meghaladó ipárgspecifikus ESG kockázatnak való kitettséget és azok kezelését (Sustainalytics, 2021).
- Az **FTSE Russell** által nyújtott 'ESG Scores' 1-5 közötti ESG minősítési skála több, mint 300 témakörben egyenként 10-35 mutatószámot használ az ESG teljesítmény értékelésére. Vállalatonként átlagosan 125 mutatószám alapján értékelnek. Az ESG minősítések 47 iparág körülbelül 8000 vállalatát tartalmazzák (FTSE Russel, 2020).
- Az **Institutional Shareholder Services (ISS)** 'ESG CORPORATE RATING' ESG minősítési skáláján keresztül több mint 100 mutatószámot használva értékeli a vállalatokat. Az ESG-vállalati minősítés a teljesítményt egy abszolút tizenkét pontos betű- és az alapjául szolgáló numerikus skálán méri, amely A+/4,00 (kiváló teljesítmény) és D-/1,00 (gyenge teljesítmény) között mozoghat (ISS, 2021).
- A **Bloomberg** az 'ESG Disclosure Scores' alapján értékeli világszerte több, mint 15000 vállalatot. A Bloomberg ESG-pontszámok azt mérik, hogy egy vállalat hogyan kezeli a pénzügyileg lényeges ESG-kérdéseket, a pénzügyi szempontból lényeges kérdéseket saját kutatásai alapján határozza meg. A Bloomberg-pontszámok az összehasonlítható csoportokon belüli legjobb teljesítményt mérik. A pontszámok a teljesítmény egyik dimenziójaként figyelembe veszik a mennyiségi adatok közzétételét. Minden mutatót

kvantitatív módszertan alapján pontoznak. A pontszámok 0-10 között mozognak, a magasabb pontszámok a lényeges kérdések jobb kezelését jelzik (Bloomberg, 2023).

- Az **LSEG Data & Analytics** (korábban Refinitiv) pénzügyi adatszolgáltató vállalat ESG indexe az 'LSEG ESG Scores', mely a vállalatok ESG teljesítményét egy 0-100 közötti numerikus skálán méri. Az LSEG ESG pontszámok 10 fő témakörben (kibocsátás, környezetvédelmi termékinnováció, emberi jogok, részvényesek stb.), nyilvánosan hozzáférhető adatok alapján állnak össze. Több mint 800 ESG mutatószámot tartalmaz (LSEG, 2023).
- Az **S&P** nemzetközi hitelminősítő intézet által közzétett ESG index az 'S&P Global ESG Score' nevet viseli. Az index elkészítéséhez a vállalati közzétételek, a média és az érdekelt felek elemzése, a modellezési megközelítések és az S&P Global Corporate Sustainability Assessment (CSA) révén történő mélyreható vállalati bevonás kombinációja szolgál alapul. A vállalati fenntarthatósági értékelés 62 ipárgspecifikus kérdőívet tartalmaz. Az S&P Global ESG-pontszámok egy 0-100 közötti skálán mozoghatnak, ahol a 100 jelenti a maximális pontszámot (S&P; 2024).

Az ESG minősítések avagy indexekkel kapcsolatos legégetőbb kihívás, hogy az egyes intézmények által használt módszertanok között nagy eltérések figyelhetők meg, az egyes ESG pillérek módszertanokon belüli hangsúlya nagyban különbözhet (Gulyás et al. 2022). Gyönyörövé és szerzőtársai (2023) szerint nemcsak az alkalmazott mutatószámok térnek el, de azok súlyozása is. Nyikos (2022) szerint az ESG-minősítés szolgáltatójának kiválasztása így jelentősen befolyásolja az ESG-minősítések összetevőit, s várható eredményét. Egy adott vállalat egymástól eltérő ESG minősítésekkel is rendelkezhet, mely jelentős mértékű inkonzisztenciát és átláthatatlanságot eredményez. Több kutatás arra jutott (Chatterji et al., 2016; Berg et al., 2022; Capizzi et al., 2021), hogy az egyes ESG-minősítők által kikalkulált ESG pontszámok esetén csupán alacsony korreláció mutatható ki. Dimson és szerzőtársai (2020) szerint ennek oka többek között az is, hogy az egyes minősítők eltérő súllyal veszik figyelembe a végső minősítés meghatározása során az egyes ESG pilléreket.

További probléma az ESG minősítésekkel, ahogy azt több kutatás is bizonyította (Doyle, 2018; Liang – Renneboog, 2020), a nagyobb méretű vállalatok rendszerint jobb ESG minősítést kaptak. Ennek oka valószínűsíthetően abban rejlik, hogy több erőforrásuk van ESG teljesítményük mérésére, ugyanakkor ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy a fenntarthatóság érdekében tett erőfeszítéseik meghaladják a kisebb méretű vállalatokét. Egy másik torzításra utaló visszatérő minta, hogy az európai vállalatok átlagos ESG-pontszámai magasabbak, mint

az amerikai vállalatoké. A feltörekvő piacokon jelen lévő cégek pedig szintén alacsonyabb minősítéssel rendelkeznek, mint a fejlettebb gazdaságokban működők (Tayan, 2022). Berg és szerzőtársai (2022) kutatása során arra jutott, hogy az értékelt vállalatok hírneve is befolyásolta a kapott ESG minősítést, mely szintén az ESG minősítések megbízhatóságát vonja kétségbe.

Végül pedig felmerülhet a kérdés: egyáltalán van létjogosultsága az ESG minősítéseknek, indexeknek? A jobb ESG teljesítmény valóban jobb pénzügyi teljesítményt von maga után? Moskowitz véleményét osztva sok szerző így gondolja (Friede et al., 2015; Devalle et al., 2017, Chen et al. 2023), mások nem azonosítanak semmilyen kapcsolatot a két tényező közt (Bebchuk et al., 2013; Halbritter – Dorfleitner, 2015; Whelan et al., 2021). A tudományos vita felettébb élénk ezen kérdést illetően, azonban az utóbbi évek kutatásai egyre inkább arra engednek következtetni, hogy valamiféle pozitív irányú kapcsolat mutatkozik az ESG szempontok vállalati működésbe való integrálása és a pénzügyi teljesítmény közt.

2.5 ESG indexek Magyarországon

Magyarországon az ESG közzétételek értékelése nemzetközi összehasonlításban még viszonylag gyerekcipőben jár. Jelenleg csupán néhány olyan hazai kezdeményezés létezik, amely átfogóan és rendszerszerűen értékelné a hazai vállalatok fenntarthatósági teljesítményét, azok is inkább a konkrét teljesítményre sem mint a közzététel minőségére helyezik a hangsúlyt.

Az OPTEN céginformációs szolgáltató 2022. januárjában indította el Magyarország első ESG indexét, amely egy 10-es skálán minősíti a hazai cégek ESG területén elért eredményeit, mára több, mint 75 mutatószám alapján. Nem csupán az aggregált ESG teljesítmény, de E-S-G alindexek is elérhetőek (OPTEN, 2024). A szolgáltatás azonban csak díjfizetés ellenében érhető el, a módszertan, mely alapján az egyes vállalatok minősítésre kerülnek, nem nyilvános.

Kiemelkedik továbbá a HVG és a Planet Fanatics' Network által 2023-ban és 2024-ben közzétett ESG rangsor amely a legnagyobb magyarországi vállalatokat vizsgálja fenntarthatósági szempontok alapján. A 2023-as felmérés a száz legnagyobb árbevételű magyar vállalkozás, valamint a hét legnagyobb összbevételű bank adatait vette figyelembe egy kétkörös vizsgálat során. Az első körben 107 vállalatot vizsgáltak számos indikátor szerint, mint például:

- **E pillér:** Rendelkezik-e a vállalat saját klímacélokkal, közzétesz-e Scope 1-2-3 kibocsátási adatokat?
- **S pillér:** Rendelkezik-e a vállalat emberi jogi politikával, sokszínűségi célokkal?
- **G pillér:** Rendelkezik-e a vállalat fenntarthatósági jelentéssel, az független fél által auditált-e, nemzetközi sztenderd szerint készült-e, van-e etikai kódex?

A második körben azok a vállalatok kerültek értékelésre, amelyek fenntarthatósági jelentést publikáltak, vagy az első körben elérték a maximális pontszám felét. Ekkor már a teljesítményre és eredményekre helyezték a hangsúlyt, nem pedig a közzététel minőségére. A három dimenzió egyenlő súlyt kapott, és az értékelés azonos számú tényezőn alapult, s végül kialakult a végső ESG-toplista, amelyre 2023-ban huszonöt, 2024-ben már negyven vállalat került fel (HVG – Planet Fanatics' Network, 2023; HVG – Planet Fanatics' Network, 2024).

Az első körben alkalmazott mutatószámok teljes köre azonban nem ismert, s az sem került közzétételre, hogy a második körben az egyes eltérő ágazatokban működő vállalatok által elért különböző teljesítmények összehasonlítása és számszerűsítése pontosan hogyan történt meg.

E kezdeményezések véleményem szerint fontos lépések a magyar ESG értékelés fejlődésében, azonban módszertani szempontból nem elégítik ki kellőképpen az érdekeltek információigényét. Mivel az alkalmazott módszertanok nem nyilvánosak, ez gátolja az eredmények átláthatóságát és a vállalatok közötti objektív összehasonlítás lehetőségét.

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

Az általam alkalmazott anyag és módszertanra jelen fejezet során térnék át. Primer kutatásom célja a hazai nagyvállalatok ESG közzétételi teljesítményének vizsgálata egy általam létrehozott ESG index segítségével, amely átfogó, objektív, közérthető és nyilvánosan hozzáférhető módszertanon alapul.

Először egy összesen 90 kérdésből álló kérdéslistát állítottam össze, amelyet használva a tartalomelemzés módszere által (Krippendorff, 1995; Kérdő, 2008) értékelni lehet a hazai nagyvállalatok ESG jelentéstételi tevékenységét a nyilvánosan elérhető fenntarthatósággal kapcsolatos közzétételeik vizsgálatán keresztül. A kérdéslista a mellékletben található.

A 90 kérdés az ESG három tématerületére fókuszál, s az egyes ESG pillérek területén nyújtott nagyvállalati ESG teljesítményt pillérenként 30 kérdés hivatott felmérni. Így lehetséges tématerületenként vizsgálni a szervezeteket, s E-S-G alindexek is meghatározhatóak a kérdéssor segítségével. Minden egyes pilléren belül 5 téma került általam kiválasztásra, melyek 6 kérdést tartalmaznak. A kérdéssor szerkezetét, s a témákat az 1. táblázat hivatott bemutatni.

1. táblázat: **A kérdéslista témái az ESG pillérek szerinti bontásban**

E pillér	S pillér	G pillér
Károsanyag-kibocsátás és éghajlatváltozás	Munkavállalói jogok és emberi jogok érvényesülése a munkahelyen, munkaerő diverzitása és inkluzivitása	Jogsabályi megfelelés, belső ellenőrzési rendszerek, kockázatkezelés
Energiafelhasználás és energiahatékonyság	Munkahelyi egészség és biztonság	Vállalatirányítási struktúra, menedzsment összetétele, összeférhetetlenség kizárása
Vízhasználat és vízmegőrzés	Munkavállalói elégedettség és oktatás-képzés a munkahelyen	Fenntarthatósági közzététel
Hulladékkezelés és újrahasznosítás	Ügyfélelégedettség és fogyasztóvédelem	Javadalmazás és juttatások
Természetvédelem és biológiai sokféleség	Közösségi kapcsolatok és társadalmi felelősségvállalás	Etikai normák és korrupcióellenes gyakorlatok, átláthatóság

Forrás: Saját szerkesztés (2024)

A témák kiválasztása során elsődleges szempont volt, hogy azok relevánsak, lényegesek legyenek a legtöbb hazai nagyvállalat esetében. Az ESG szempontokkal kapcsolatos jelentéstétel egyik kezdeti sarokköve a lényegességi elemzés. Ennek értelmében egy vállalat azon ESG-témákra összpontosít a jelentéseiben, amelyekkel kapcsolatosan a tevékenysége a legjelentősebb gazdasági, környezeti, társadalmi hatásokkal jár. Az azonosított lényeges témák nem csupán a fenntarthatósági közzétételek központi elemét képezik, hanem a kockázatok és lehetőségek felismeréséhez és kezeléséhez is elengedhetetlenek, továbbá a fenntarthatósággal kapcsolatos stratégiaalkotásban is fontos szerepet kapnak. Az ESG jelentéstételi keretrendszerek (GRI, 2024; SASB, 2024) egységes álláspontot képviselnek a lényegességi elemzés fontosságát illetően, kiemelve, hogy ennek során kiemelten fontos az érintettek bevonása, s a lényegességi elemzés rendszeres felülvizsgálatot igényel.

A lényegességi elemzés következménye, hogy minden egyes gazdálkodó egység számára eltér a lényeges témák köre a különböző tevékenységekből adódóan, s ez a fenntarthatósági közzétételek összehasonlíthatóságát is megnehezíti. Egy adott téma ugyanis nem biztos, hogy minden vállalkozás számára lényegesnek minősül, amennyiben nem az, úgy a fenntarthatósági közzétételben sem szerepel hangsúlyos mértékben.

Kérdéssorom megalkotásakor az összehasonlíthatóság érdekében ezt a problémát úgy próbáltam orvosolni, hogy olyan témákat igyekeztem kiválasztani, amelyek lényegesnek minősülnek az elemzésben résztvevő 10 hazai nagyvállalat mindegyike számára. Ez nem sikerült maradéktalanul. A társadalmi és vállalatirányítási pillérhez tartozó témák esetén mindegyik téma lényegesnek minősül valamennyi, a vizsgálat tárgyát képező nagyvállalat számára, a környezeti pillér esetén a „Vízhasználat és vízmegőrzés” és a „Természetvédelem és biológiai sokféleség” témák csupán 6 nagyvállalat (Magyar Telekom Csoport, MVM Csoport, Richter Csoport, MOL Csoport, Market Csoport, E.ON Hungária Csoport) esetében tekinthetők lényeges témának, náluk azonban kiemelt fontosságúak. A másik 4 nagyvállalat (CIB Csoport, OTP Csoport, Magyar Posta Zrt., MBH Bank Nyrt.) esetén ezen témákról kevés információ áll rendelkezésre a fenntarthatósági közzétételekben, mivel ezen szervezetek vízzel és természeti környezettel való érintettsége alacsony. Így az utóbbi 5 vállalat esetén ez a két téma nem képezi az elemzés részét, esetükben csupán 3 téma 18 kérdése alapján történt meg a környezeti pillérhez kapcsolódó fenntarthatósági teljesítmény vizsgálata.

A témákon belül 6 kérdés került megfogalmazásra egységes struktúra mentén. Az első kérdés a témával kapcsolatban a vállalat által megfogalmazott célkitűzésekre irányul. A második kérdés a témát illetően tett konkrét intézkedésekre vonatkozik, a további kérdések pedig a téma egyes részaspektusaival kapcsolatosak. Figyelmet fordítottam arra, hogy ahol

lehetséges, a kérdés a témát érintő kvantitatív indikátor közzétételekben történő megjelenésére irányuljon, ugyanis napjainkban általános elvárás mind a szabályozói oldal, mind a többi érintett részéről, hogy a fenntarthatósággal kapcsolatos közzétételek ne csupán kvalitatív adatokon, hanem számszerűsített, kvantitatív formában előállított információkon alapuljanak. A kérdések olyan információkra irányulnak, melyekkel kapcsolatosan konszenzus van az egyes jelentéstételi keretrendszereket illetően, arra vonatkozóan, hogy amennyiben lényeges témát érintenek, az ESG közzétételek részét kell képezniük, s megfogalmazásukkor szempont volt, hogy segítségükkel feltárhatók legyenek a hazai ESG közzétételek minőségét illető különbségek.

A „Fenntarthatósági közzétételek” téma esetén a kérdésszerkezet lényegesen eltér a fentebb ismertetett struktúrától, mivel ennek a témának a fókusza, habár a Vállalatirányítás pilléren belül szerepel a kérdéssorban – ahogy az az ESG minősítők esetén is történik – kiterjed az egész közzétételi anyagra. A kérdések oly módon lettek megfogalmazva, hogy felmérhetővé váljon segítségükkel, hogy a vállalat által eszközölt fenntarthatósági közzététel formáját és tartalmát tekintve milyen mértékben felel meg az érintettek által támasztott elvárásoknak.

A megfogalmazott, összesen 90 kérdés (kivéve a fentebb ismertetett okból 5 nagyvállalat esetén az E pillér alá tartozó 12 kérdést) arra irányult, hogy információt kapjak arra vonatkozóan, hogy a közzétételek tartalmazznak-e olyan információkat, melyekre a kérdés irányul, s hogy ezek milyen minőségűek. Amennyiben az ESG-vel kapcsolatos közzététel maradéktalanul tartalmazza az adott információt, s kellő részletességgel bemutatja azt, a nagyvállalat 2 pontot kap. Ha a jelentésekben szerepel adat a kérdéssel kapcsolatban, de az nem teljeskörű, vagy nem kerül részletes bemutatásra, akkor 1 pont jár a vállalatnak. 0 pont pedig akkor kerül kiosztásra, ha egyáltalán nem kerül említésre a kérdés tárgyát képező adat, vagy épp a vállalat nem tudja azt előállítani. A pontszámok összegzését követően meghatároztam pillérenként a fenntarthatósági közzétételt értékelő alindexeket, s a szervezet teljes jelentéstételét minősítő indexét, mely az ESG Jelentéstételi Index (ESG JTI) nevet kapta.

Kiszámítása az alábbi képlet segítségével történt:

$$ESG\ JTI = \frac{\sum_{i=2}^n Si}{n} * 100$$

ahol Si az egyes kérdésekre adott pontszámot jelöli, amely 2, 1 vagy 0 lehet, n pedig az indexben szereplő kérdések száma, ami 6 vállalat (Magyar Telekom Csoport, MVM Csoport, Richter Csoport, MOL Csoport, Market Csoport, E.ON Hungária Csoport) esetén 90, a fennmaradó 4 nagyvállalat (CIB Csoport, OTP Csoport, Magyar Posta Zrt., MBH Bank Nyrt.) esetén pedig 78.

A kérdéslista segítségével összeállított ESG Jelentéstételi Index módszertana nem teszi lehetővé a teljesen pontos értékelést, különböző korlátokból adódóan, mint, hogy olyan egyébként fontos ESG témákat nem jelenít meg a közzététel értékelése kapcsán, amelyek nem minősülnek lényeges témának a vizsgált nagyvállalatok mindegyikénél, valamint a témák esetén nem vizsgál minden lehetséges közzétételben szerepeltethető indikátort. Ezekon kívül szükséges kiemelni, hogy a vizsgált közzétételek időhorizontja, illetve a jelentések fókusza (egyedi avagy csoport szintű a közzététel) is eltéréseket mutat.

Mindezek ellenére véleményem szerint az index módszertana számos pozitív jellemzővel rendelkezik, kellően átfogó, széles körben interpretálható, közérthető. Információval lát el minden olyan érintettet, akik a hazai nagyvállalatok fenntarthatósági közzétételeinek minőségére, részletezettségére kíváncsiak. Fontos kiemelni, hogy az ESG JTI az eszközölt közzététel alapján minősíti az adott vállalatot, a hangsúly a fenntarthatóság területén nyújtott teljesítmény bemutatásán van, nem magán a teljesítményen. Nem azt méri az index például, hogy egy vállalat károsanyag kibocsátása mennyi, s hogy ez mennyire felel meg az ágazati normáknak, hanem azt, hogy a szervezet képes-e közzétételeiben az elvárt minőségben és részletezettséggel információt nyújtani a példaként említett témában.

A kérdéslista, s az abból létrehozott ESG JTI index segítségével 10 hazai nagyvállalat esetében mind a környezeti, társadalmi, vállalatirányítási területen külön-külön nyújtott, s az aggregált ESG teljesítményt is értékelem. A vizsgálat tárgyát képező szervezetek kiválasztásában a HVG és a Planet Fanatics' Network által 2024-ben közzétett ESG rangsor szolgált támpontként. A rangsorolt 40 vállalat közül az összesített ESG rangsor első tíz helyén szereplő nagyvállalat (Magyar Telekom Csoport, MVM Csoport, CIB Csoport, Richter Csoport, MOL Csoport, Market Csoport, OTP Csoport, Magyar Posta Zrt., E.ON Hungária Csoport, MBH Bank Nyrt.) esetében került kiszámításra az általam alkotott ESG JTI index, ezáltal minősítve az adott szervezet fenntarthatósági közzététel területén nyújtott teljesítményét.

A vizsgálat alapjául a kiválasztott vállalatok fenntarthatósággal, ESG-vel kapcsolatos legfrissebb nyilvánosan is hozzáférhető közzétételei szolgáltak. A közzétételeket tekintve ez szinte minden esetben a 2023-as évre vonatkozott, ugyanis a felmérés időpontjában a Richter Csoportot leszámítva már rendelkezésre állt az összes vállalatcsoport esetében a 2023-as évre vonatkozó közzététel. A fenntarthatósági jelentések, mivel a vizsgálatba bevont szervezetek esetén legtöbb esetben konszolidált szintűek, az értékelés is csoportszinten történt, a magyar nyelvű közzétételek vizsgálatával. Ez alól egyedül a Magyar Posta és az MBH Bank fenntarthatósági jelentése képez kivételt, ezek ugyanis nem konszolidált szintűek, hanem csak

a Magyar Posta Zrt., illetve az MBH Bank Nyrt. egyedi szintű közzétételei. Mindegyik szervezet esetén azonosításra került egy hangsúlyosan ESG témával foglalkozó dokumentum, mely a vizsgálatok fókuszát képezte. Egyéb dokumentumok abban az esetben kerültek figyelembevételre az értékelés során, ha azokra konkrét utalás történt a központi fenntarthatósági közzététel helyéül szolgáló jelentésben (például Etikai Kódex, Javadalmazási Politika stb.). Ezen felül a nagyvállalatok weboldalainak ESG-vel kapcsolatos internetes tartalmi is az elemzés részét képezték.

A dolgozat következő szakaszában az ESG JTI index segítségével mélyreható elemzésre kerülnek a vizsgált vállalatok közzétételei, melyek olvasása során azonban szükséges észben tartania az olvasónak, hogy az index módszertani korlátaiból adódóan a megállapítások feltáró jellegűek, iránymutatásként értelmezhetőek.

4. EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE

Jelen fejezetben saját kutatásom eredményeit ismertetem. Először is külön-külön kerülnek bemutatásra a felmérés tárgyát képező vállalati fenntarthatósági közzétételek, ahol a hangsúly a jelentés formájának, keretrendszerének bemutatására helyeződik, ezeken keresztül próbálom az olvasónak egy átfogó képet adni a szervezetek fenntarthatósági jelentéstételi gyakorlatáról. Ezt követően a kiszámított ESG JTI indexek kerülnek bemutatásra, majd pillérenként az egyes témákat illetően létrejött alindexeket is elemzem.

4.1 A vizsgálatban résztvevő hazai nagyvállalatok ESG közzétételi gyakorlatának általános bemutatása

A 2023-as közzétételek alapján a vizsgált gazdálkodó egységek mindegyike esetén azonosítható volt egy, a fenntarthatósággal hangsúlyosan foglalkozó dokumentum. A szervezet vagy külön fenntarthatósági jelentést készített vagy az éves beszámolóba, esetleg az üzleti jelentésbe integráltan, annak egy részét a fenntarthatósági témáknak szentelve publikálta az ESG-hez kapcsolódó közzétételeket.

4.1.1 ESG közzététel a Magyar Telekom Csoportnál

A Magyar Telekom Csoport 2023-as fenntarthatósági jelentése (Magyar Telekom Csoport, 2024) átfogóan bemutatja a vállalat fenntarthatósági tevékenységeit, amelyek az ESG szempontok alapján kerültek értékelésre. A közzététel a Magyar Telekom Nyrt., a Telekom Rendszerintegráció Zrt. (korábbi nevén T-Systems Magyarország Zrt.) és a Makedonski Telekom eredményeit foglalja össze.

A jelentés készítésekor a Magyar Telekom figyelembe vette a vonatkozó nemzetközi jogi aktusokat, a jelentés név szerint említi a Párizsi Megállapodást, s az Európai Zöld Megállapodást. A közzététel a Taxonómia rendelet által előírt adatközlési követelményeknek is eleget tesz, részletesen bemutatja a Taxonómiához igazítható és igazodó tevékenységeket. A jelentés tartalma harmadik, független fél által hitelesítve lett (PricewaterhouseCoopers Magyarország Kft.). A fenntarthatósági jelentés elkészítésében a vállalat több ESG keretrendszert és szabványt követett, többek között a GRI és a TCFD (ennek megfelelően 2022-ben elkezdődött a működésére hatással bíró fizikai kockázatok felmérése a vállalatnál) ajánlásait. A jelentés részletes GRI tartalommutatót tartalmaz.

A közzététel tartalmaz lényegességi elemzést, melynek lefolytatásáról is számos információ rendelkezésre áll. A témák felsorolásánál az elsődleges forrás a stratégia volt, illetve külső forrásként az ESG minősítők (FTSE Russell, MSCI, S&P, CDP) értékelési szempontjai.

A lényegességi témák kiválasztásához az érintettekkel kérdőíves felmérés készült, ahol 1-től 5-ig terjedő skálán értékelhették az adott témák fontosságát, rájuk gyakorolt hatásukat. Az eredmények összevetésre kerültek a vállalatcsoport szemszögéből vizsgált stratégiai prioritással, s így alakult ki a lista a lényeges témákról (37 db).

A Magyar Telekom fenntarthatósági stratégiájának sarokköve, hogy megőrizze eddigi vezető fenntarthatósági szerepét az infokommunikációs szolgáltatók között. 2030-ra vonatkozóan vannak már korábban megfogalmazott hosszú távú célkitűzései, amelyeket folyamatosan nyomon követ, jelentősebb felülvizsgálatra 2023-ban került sor. Kibocsátáscsökkentési vállalásaira vonatkozó célkitűzéseit a Science Based Target kezdeményezés (SBTi) is jóváhagyta.

A Magyar Telekom fenntarthatósági jelentése hangsúlyozza, hogy a vállalat elkötelezett az ENSZ Globális Megállapodás célkitűzései és a Fenntartható Fejlődési Célok (SDG) iránt, ezek a stratégiába integráltan jelennek meg. A vállalat 2010 óta évente jelentést tesz a CDP (korábban Carbon Disclosure Project) online platformján, és 2023-ban is A- minősítést ért el. Az új fenntarthatósági stratégia kialakításában és folyamatos fejlesztésében a CDP egyre szigorodó elvárásai is szerepet játszottak.

4.1.2 ESG közzététel az MVM Csoportnál

Az MVM Csoport 2023-as fenntarthatósági jelentése (MVM Csoport, 2024) átfogó képet nyújt a vállalatcsoport ESG törekvéseiről, összhangban az iparági szabványokkal és nemzetközi fenntarthatósági keretrendszerekkel. Az Integrált ESG Jelentés készítője az MVM Services Zrt. fenntarthatósággal foglalkozó divíziója, a közzétételben szereplő szervezetek (MVM Zrt. + 93 vállalat) köre megegyezik a konszolidációba teljeskörűen bevont társaságok körével

A közzététel készítésének folyamata átfogó menedzsment támogatás mellett zajlik, mind az adatszolgáltatást, adatellenőrzést és a validálást illetően. A jelentés megfelel a GRI 2021-es szabványok útmutatásainak. Tevékenységi köréből adódóan a vállalatcsoport figyelembe veszi a villamosenergia közműszolgáltatókra, az olaj- és gáziparra, valamint a széniparra vonatkozó szektorspecifikus ajánlásokat is. A GRI indikátorok azonosító számait az egyes szövegrészek vagy fejezetek előtt kiemelten szerepeltetik, részletes felsorolásuk pedig a GRI Tartalmi Index mellékletben található.

A jelentés összeállítása során a vállalat az EU Taxonómia előírásait is figyelembe vette, tekintve, hogy annak hatálya kiterjed rá. A vonatkozó EU Taxonómia kulcs teljesítménymutatók a konszolidált pénzügyi mutatók segítségével kerültek meghatározásra, csak a konszolidációba teljeskörűen bevont leányvállalatok adatait tartalmazzák. Az MVM

jelentésének adatait egy külső, független fél, a Deloitte auditálta, biztosítva ezzel a jelentés megbízhatóságát és objektivitását.

Az MVM Csoport saját ESG stratégiáját 2022-ben fogadták el, erre ESG keretrendszerként hivatkoznak a jelentésben, négy fő fókuszterülete van: Dekarbonizáció, Erőforrás-gazdálkodás, Társadalmi felelősség és szolidaritás, Felelős vállalatirányítás és ellátási lánc. Az ESG stratégia egyúttal szervesen illeszkedik az MVM Csoport kiemelt Fenntartható Fejlődési Célok (SDG) témáihoz is.

A 2022-ben végzett GRI és SASB ajánlásainak megfelelő lényegességi elemzés részeként az MVM Csoport integrált ESG jelentéskészítéséhez érintetti felmérést (kérdőíves felmérést és interjúkat) készítettek. A felmérésben részt vevők különösen a környezeti témákat ítélték fontosnak. A témákat szakértői workshop keretében elemezték, az MVM Csoport hatásai, potenciális hatásai alapján. Az értékelés során felhasználták saját ügyfélelégedettségi méréseiket, illetve a meglévő munkavállalói elégedettségvizsgálatoknak az eredményeit is. Az így meghatározott lényeges témákat három különböző körben véleményezték a vállalatcsoport érintettjei, s 28 lényeges témát azonosítottak. 2024-ben a vállalatcsoport a CSRD elvárásaival összhangban kettős lényegességi elemzés elvégzését tervezi, a hatáslényegesség mellett a pénzügyi lényegesség szempontját is vizsgálva.

4.1.3 ESG közzététel a CIB Csoportnál

A Csoport 2005 óta évente elkészíti fenntarthatósági teljesítményéről szóló beszámolóját. A 2023-as évre vonatkozó közzététel (CIB Csoport, 2024) az előző évekhez hasonlóan az üzleti jelentés részeként valósul meg. 2018 óta ez kiegészül, a pénzügyi kimutatásokhoz készített nem pénzügyi fejezettel. A nem pénzügyi beszámoló a 2014/95/EU számú uniós irányelv, illetve annak hazai implementációja, a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény alapján készült. A jelentés tartalmának kialakítása során a CIB Csoport betartotta a Budapesti Értéktőzsde nem pénzügyi jelentéstételi útmutatóját is.

A közzétételek szót ejtenek a CSRD és az ESRS által megfogalmazott követelményeknek való megfelelési szándékról, melyeket a CIB Csoport a következő évre vonatkozó közzétételeibe már beépít. A közzététel az Intesa Sanpaolo Csoport, a CIB Csoport anyavállalata által megkövetelt konszolidált jelentéstételi irányelveket is figyelembe veszi, amelyek a csoport egységes vállalati fenntarthatósági stratégiájának megvalósítását is elősegítik, amely összhangban áll az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljaival (SDG-k).

A jelentés megemlíti az MNB Zöld ajánlásának való megfelelési szándékot, melynek érdekében az Igazgatóság felkérésére egy ESG Bizottság került létrehozásra. A pontos ütemterv

alapján szinte minden szakterületet bevonó munkacsoportok alakultak, amelyek gondoskodnak arról, hogy a bank a helyi, a bankcsoporti és a nemzetközi fenntarthatósági közzétételekkel kapcsolatos elvárásoknak is megfeleljen. A jelentés a Taxonómiai Rendelet elvárásai szerint készült el, a közzététel része egy 25 oldalas taxonómiai beszámoló. A CIB Csoport fenntarthatósági közzétételei a Global Reporting Initiative (GRI) sztenderdjeinek megfelelően készültek, figyelembe véve az ENSZ Globális Megállapodás (UN Global Compact) elveit.

A CIB Csoport lényegességi elemzését a GRI irányelvei alapján végezte. 2022-ben a lényeges témák meghatározásának folyamataiba három kiemelt érintetti csoport is be lett vonva (munkavállalók, ügyfelek, média partnerek), 2023-ban közvetlen érintetti bevonás nem történt. Végül 22 lényeges téma került meghatározásra. A 2024-es CSRD-nak megfelelő jelentéshez szükséges kettős lényegességi elemzéshez a felkészülés folyamatban van.

A CIB Csoport nem pénzügyi jelentése ugyanakkor nem rendelkezik külső tanúsítással, ahogy azt a jelentés több helyen is kiemeli. Ez azt jelenti, hogy bár a jelentés készítése során számos nemzetközi és hazai szabvány figyelembe vételre került, a tartalom érvényességének független, külső fél általi ellenőrzése nem történt meg.

4.1.4 ESG közzététel a Richter Csoportnál

A Richter Csoport 2023-as fenntarthatósági jelentése még nem került közzétételre, így a legfrissebb, 2022-es üzleti évre vonatkozó csoportszintű közzététele, a 2022-es fenntarthatósági jelentés képezte az elemzés tárgyát (Richter Csoport, 2023). Kijelenthető, hogy a Richter 2022-es évre vonatkozó fenntarthatósági jelentése minőségben, részletezettségben, terjedelemben az érintetti információigények kielégítését tekintve többnyire elfogadhatónak mondható.

A dokumentum részletes tájékoztatást nyújt a vállalat működéséről és fenntarthatósággal kapcsolatos stratégiájáról, célkitűzéseiről. 2022-ben több jelentős előrelépést ért el a vállalatcsoport a korábbi közzétételekhez képest, ebben az évben alakították ki energia stratégiájukat, valamint csoportszintű kockázatértékelési projekt indult a compliance teljes területe mentén. A szervezeten belül külön ESG felelős fogja össze az ESG-vel kapcsolatos közzététellel kapcsolatos folyamatokat.

A közzététel a GRI 2021-es előírásainak megfelelően készült, azonban csupán 'with reference to' megfelelési szint szerint, azaz csupán bizonyos GRI szabványokat használ a jelentéstétel során, nem veszi figyelembe azok teljes körét, nem számol be a szervezet összes lényeges témájáról és a kapcsolódó hatásokról. A jelentés külső hitelesítésről sem számol be, így az ESG adatok megbízhatóságának külső ellenőrzése nem biztosított, ami szintén hiányosságnak értékelhető.

A Richter fenntarthatósági tevékenysége során figyelembe veszi az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljait (SDG), az SDG-k közül a 3. célkitűzés (Egészség és jóllét) kerül kihangsúlyozásra, ami a gyógyszeripari tevékenységével szoros összhangban áll, de más fenntarthatósági célokkal kapcsolatos vállalati hozzájárulások nem kerültek részletes kifejtésre.

A Richter rendelkezik fenntarthatósági stratégiával, amely kiemeli az egészségügyi hozzáférést, a termékbiztonságot, a környezetvédelmi hatásokat, valamint a társadalmi szerepvállalást. A fenntarthatósági stratégiában kitűzött célok bizonyos témák esetén azonban nem elég konkrétak, kevésbé részletezettek, inkább kvantitatív adatokra épülnek, homályos megfogalmazásúak, a stratégia felülvizsgálatának körülményei a jelentésből nem derülnek ki.

A vállalat lényegességi elemzést végzett a 2022-es évben, amely a GRI 2021 szabvány alapján készült, és azonosította a vállalat számára legfontosabb ESG témaköröket (9 db), mint például a betegbiztonság és termékminőség, a felelős energiafelhasználást, valamint az adatbiztonságot és adatvédelmet. E lényeges témák elemzése, bár alapvetően lefedik a legfontosabb fenntarthatósági kérdéseket, a lényeges témák meghatározásának folyamatáról csupán korlátozott mértékben kapunk betekintést, valamint véleményem szerint több olyan téma is lehet, amelyek a lényegességi elemzés során nem kerültek azonosításra, mint lényeges témák, holott a vállalat hatásai, s az érintettek információigénye indokolná ezt.

4.1.5 ESG közzététel a MOL Csoportnál

A vállalatcsoportnál a 2023-as évre vonatkozó közzététel (MOL Csoport, 2024) az előző évekhez hasonlóan az éves integrált jelentés részeként valósul meg. A MOL Csoport közzétételében kiemelésre kerül, hogy követi a világszerte elismert fenntarthatósági jelentéstételi keretrendszereket és szabványokat annak érdekében, hogy a közzététel megfeleljen a legmagasabb szintű követelményeknek.

A jelentés megfelel az NFRD irányelvnek, a Taxonómiai Rendeletnek, valamint az ENSZ Globális Megállapodás tíz alapelveivel, s a TCFD ajánlásaival is összhangban van. A közzététel a GRI és SASB jelentéskészítési szabványok ajánlásainak megfelelően készültek. A GRI (beleértve az olaj- és gázipari sektorspecifikus indikátorokat) és SASB indikátorok azonosító számait az egyes szövegrészek vagy fejezetek előtt kiemelten szerepeltetik. A teljes ESG indikátorok átláthatóságát több mint 600 mutatóból álló adattár biztosítja, amely lehetővé teszi az érintettek számára, hogy részletes bontásban (pl. ország, telephely) tekintsék át a cég fenntarthatósági eredményeit. Az integrált éves jelentés fenntarthatósági információkról szóló fejezetét a Deloitte külső hitelesítéssel látta el.

A MOL-csoport 2023-ban ismét átfogó lényegességi elemzést végzett, hogy feltárja a vállalat és külső érintettjei számára legfontosabb ESG-vel kapcsolatos témákat. Ezt az elemzési gyakorlatot 2020 óta végzi a csoport, folyamatos módszertani fejlesztésekkel, amelyek egyre mélyebb betekintést nyújtanak. Az idei évben tovább bővítették a bevont belső és külső érintettek körét, ami hozzájárul az elemzés nagyobb reprezentativitásához, és felkészíti a vállalatot a 2024-ben bevezetésre kerülő kettős lényegességi szemlélet alkalmazására. Az elemzés eredményeit a vállalatcsoport a közzétételben egy lényegességi mátrixon keresztül szemlélteti, mely a SASB Lényegességi Térképén alapul. A lényeges témák az éghajlatváltozás és a környezet, az egészség és biztonság, az integritás és transzparencia, valamint az emberek és közösségek témakörökkel kapcsolatosak. Két új téma – az emberi jogok és a közösségi elkötelezettség – került be a lényeges témáik közé a 2022-es közzétételhez viszonyítva.

A MOL fenntarthatósági stratégiája a vállalat hosszú távú célkitűzéseit foglalja magában, amelyek szorosan összekapcsolódnak az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljaival (SDG). Az SDG-eket a jelentés említi, és a vállalat „Shape Tomorrow” stratégiája ezekkel összhangban áll.

4.1.6 ESG közzététel a Market Csoportnál

A Market Csoport 2023-as fenntarthatósági jelentése a Market Építők Zrt. és 9 tagvállalat ESG területen nyújtott teljesítményeit mutatja be, 2 tagvállalatra a jelentés hatálya nem terjed ki (Inerttt Kft., Market Asset Management Zrt). Ennek oka, hogy a Market Asset Management Zrt. alaptevékenysége teljesen eltér a Market Csoport többi tagvállalatának alaptevékenységétől (vagyonkezelés), az Inerttt Kft. pedig 2023 májusában végelszámolással megszűnt. Az átláthatóság jegyében a közzététel a GRI szabványainak megfelelően került kidolgozásra. A vállalat ezen felül készül a CSRD és az ESRS irányelveinek jövőbeli kötelező alkalmazására, ez a beszámolóban külön is említésre kerül. A dokumentumot a Deloitte Könyvvizsgáló és Tanácsadó Kft. hitelesítette.

Jelentős újdonsága a 2023-as közzétételnek a 2022-eshez lépest, hogy először kerültek felmérésre az ipárgspecifikus klímakockázatok. Ezzel kapcsolatban feltérképezték azokat a területeket, ahol szükség lehet beavatkozásra. A klímakockázati elemzést felhasználva 2023-ban összeállt az első kettős lényegességi elemzés. Ebben az évben került sor továbbá a Market első ESG-felmérésének elkészítésére is. A felmérés feltárta azokat a működési területeket, amelyek esetén a fenntarthatósági teljesítmény megfelel a sztenderdeknek, de rámutatott azokra a szegmensekre is, ahol teljesítménye még elmarad a saját maga számára állított magas elvárásoktól.

A beszámolóban található vezérigazgatói köszöntő hangsúlyozza, hogy a fenntarthatóságot a hazai építőipari vállalatok közül elsőként emelték stratégiai szintre. A jelentésben a vállalat részletezi, hogy a fenntarthatósági stratégia szorosan kapcsolódik az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljaihoz (SDG-k), és ezek mentén fogalmazza meg célkitűzéseit, melyeket számszerűsítve, bázishoz és céldátumhoz rendelve jelenít meg kiemelt részletezettséggel. A jelentés több SDG-t is említ, amelyek különösen fontosak a vállalat számára, például az éghajlatváltozás elleni fellépés, a fenntartható erőforrás-használat, valamint az energiahatékonyság. A fenntarthatósági stratégiát a vállalaton belül 34 cselekvési tervre osztották fel, melyek háromhavonta felülvizsgálatra kerülnek.

A Market Csoport fenntarthatósági stratégiája egy átfogó kettős lényegességi elemzésre épül. Az elemzés folyamata részletes online kutatás keretében lefolytatott stakeholder felmérésre épül, amely során a vállalat ügyfelei, alkalmazottai, beszállítói, valamint civil szervezetek és helyi közösségek visszajelzéseit is figyelembe veszik. A kettős lényegességi mátrixban magas prioritású területként szerepel például a hulladékgazdálkodás, az erőforrás-megtakarítás és az egészségügyi biztonság, amelyeket a vállalat stratégiai fókuszban tart.

4.1.7 ESG közzététel az OTP Csoportnál

A 2023-as évre vonatkozó közzététel (OTP Csoport, 2024) az üzleti jelentés részeként valósul meg, melynek része egy nyilatkozat a felelős társaságirányítási gyakorlatról, s tartalmaz egy fenntarthatósági jelentést is. A felelős társaságirányítási gyakorlatra vonatkozó nyilatkozat a BÉT társaságirányítási ajánlásainak megfelelően készült, benne főleg az ESG vállalatirányítás pillére alá tartozó témák kerültek kifejtésre. A fenntarthatósági jelentés a csoportszintű ESG-vel kapcsolatos tevékenységet mutatja be országok szerinti bontásban.

Ami az ESG stratégiát illeti, az OTP Csoport a közép-kelet-európai régió zöld átállásában hosszú távon vezető szerepet kíván betölteni, ez tükröződik a fenntarthatósági vízióban és misszióban is. Az OTP Csoport fenntarthatósági stratégiája, amely három alapvető pillérre épül (felelős szolgáltató, felelős munkáltató, felelős társadalmi szereplő), 2021-ben került elfogadásra, és azóta évente kerül felülvizsgálatra annak érdekében, hogy az igazodjon a piaci és szabályozási környezet változásaihoz.

A GRI sztenderdek szerint elvégzett CSRD-nak megfelelő kettős lényegességi elemzés során a bank azonosította a legfontosabb fenntarthatósági témákat, melyek a jelentésben részletesen tárgyalásra kerülnek. Az elemzés alapját az ESG szempontok prioritásainak megértése képezi, és figyelembe veszi az érintett felek véleményét, (érintetti kutatás, ügyfél-

elégedettségmérés, munkavállalói elkötelezettségmérés), s az ESG minősítésekben szereplő témákat.

Az ESG irányítás bankcsoporti szinten 2023-ban nem változott. 2021-ben az MNB Zöld Ajánlás alapján kerültek kialakításra a Bank ESG szervezetének egységei, úgymint az ESG Bizottság, az ESG Albizottság, illetve az ESG kontrollért felelős szervezeti egység.

Az OTP Csoport fenntarthatósági közzétételei a releváns uniós és nemzetközi szabályozásokkal összhangban készültek, figyelemmel az Európai Bankhatóság (EBA), az Európai Értékpapír-piaci Hatóság (ESMA) és az Európai Központi Bank (ECB) ajánlásaira. A fenntarthatósági jelentés az ESG szabályozói aktusoknak megfelelően készült, alapját a GRI irányelvek, a TCFD ajánlások és az EU Taxonómiai Rendelet előírásai képezik. A jelentés részletesen tárgyalja az EU Taxonómia alapján végzett tevékenységek átvizsgálását és az Európai Parlament és a Tanács vonatkozó rendeleteivel való összhangot (CSRD, SFDR). Az OTP Csoport fenntarthatósági jelentése hitelesítésre került külső fél által (Ernst & Young Tanácsadó Kft.), amely a jelentés megbízhatóságát és az abban közölt információk pontosságát erősíti.

Az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljainak integrációja kiemelten szerepel a vállalat ESG stratégiájában. Az OTP Csoport különösen az SDG 13, az éghajlatváltozás elleni fellépés és az SDG 8, a tisztességes munka és gazdasági növekedés támogatására fókuszál. E célokkal összhangban, a bank többek között a zöld hitelezés terén ér el kimagasló eredményeket, ami része a fenntarthatósági stratégiájuknak és hozzájárul az Európai Unió klímacéljainak eléréséhez is.

4.1.8 ESG közzététel a Magyar Posta Zrt.-nél

A Magyar Posta 2023-as fenntarthatósági jelentése átfogó ESG jelentésként készült a GRI szabványainak megfelelően, és harmadik fél, az ENVECON Kft. által független hitelesítésen esett át. A jogszabályi megfelelés területén a jelentés hangsúlyozza a jogszabályi előírásokhoz való igazodást, azonban konkrét jogszabályi hivatkozásokat a közzététel kevés kivételtől eltekintve nem tartalmaz. Nem találhatóak benne utalások az EU nem pénzügyi közzétételi irányelveire vagy a GRI-t leszámítva a fenntarthatósági jelentéstétel keretrendszerére, szabványaira vonatkozóan.

A vállalat fenntarthatósági stratégiáját a jelentés az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljaival (SDG) összhangban mutatja be, különösen az energiahatékonyság valamint a társadalmi felelősségvállalás területén. Az SDG célok közvetlen hivatkozásokat kapnak a fenntarthatósági jelentésben. A stratégia részét képező célkitűzések világosak, jól

körülhatároltak, megjelenítésre kerültek a korábban megfogalmazott célokkal kapcsolatos eredmények, új célkitűzések kerültek megfogalmazásra.

A jelentés részletes lényegességi elemzésen alapul, melynek során még 2022-ben az érintettek bevonásával azonosították a vállalat számára lényeges fenntarthatósági kérdéseket, ez került felülvizsgálatra a 2023-as közzététel során. A felülvizsgálat során megállapításra került, hogy a lényeges témák köre két új üggyel bővült, adatvédelem és kiberbiztonság és társadalmi felelősségvállalás. Az így kialakított 2023-as lényeges témákhoz végül hozzárendelésre kerültek a megfelelő GRI témaspecifikus szabványok, teljesítménymutatók, melyek a jelentésben minden fejezetben külön is megjelölésre kerültek. Valamennyi indikátor esetében az összehasonlíthatóság érdekében az idei adatok a korábbi évek vonatkozó adataival kerülnek összevetésre.

4.1.9 ESG közzététel az E.ON Hungária Csoportnál

Az E.ON Hungária Csoport 2023-as fenntarthatósági jelentése részletesen bemutatja a vállalat fenntarthatósági törekvéseit a GRI 2021-es szabványainak megfelelően. A jelentésben szereplő adatok az E.ON Hungária vállalatcsoport pénzügyileg konszolidált vállalataira értendők, két kivétellel. Az E.ON Digital Technology Hungary Kft. nincs pénzügyi konszolidációba vonva, ugyanakkor jelentős munkavállalói létszáma miatt a munkatársakkal kapcsolatos adatokban erre a gazdálkodó egységre vonatkoztatva is megjelennek információk. A Klíma Kft. pedig része az E.ON Hungária Csoport pénzügyi konszolidációjába vont vállalati körnek, de a fenntarthatósági jelentés nem terjed ki rá. A jelentés hitelesítését a KPMG Hungária Kft. végezte el.

A GRI témaspecifikus szabványok mellett a jelentés készítése során két szektorspecifikus szabvány is figyelembe vételre került. A GRI G4 Electric Utilities Sector Disclosures (Elektromos energia közmű szektor) szabvány elvárásai a villamosenergia-termelésük okán; a GRI 11: Oil and Gas Sector Disclosures (Olaj és gázipar) szabvány elvárásai földgázelosztó hálózatuk miatt kerültek a jelentésbe.

A jelentés hangsúlyozza, hogy az E.ON fenntarthatósági stratégiája szorosan kapcsolódik az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljaihoz (SDG-k) és az ENSZ Globális Megállapodásában foglalt alapelvek betartásához. Az SDG célok ikonokkal jelölve jelennek meg a jelentés különböző fejezeteiben, hogy egyértelműen jelezzék, mely célokhoz járul hozzá a vállalat.

A vállalatcsoport egy kutatássorozat segítségével vonta be érintettjeit a lényeges témák meghatározásának folyamatába, végül tíz lényeges téma került azonosításra, melyek a hasonlóságok miatt csoportosításra kerültek. Így öt témakör rajzolódott ki, melyek a

fenntarthatósági jelentésben is hangsúlyos szerepet kapnak, mégpedig az egészség és biztonság, a tisztességes munkahely, stabil működés, a fenntartható vállalat és az ügyfeleket érintő témakör.

Az ESG jelentésében az E.ON külön hangsúlyozza az átláthatóságot és a jogszabályi megfelelést az EU-s irányelvekkel, köztük a CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive) követelményeivel, s az ezt a hazai jogszabályi környezetbe átültető ESG-törvénnyel kapcsolatban. Kiemeli a jelentés, hogy a megfelelésre való felkészülést már nagy erővel megkezdték. Ezen kívül a közzététel említi a német 2023 beszállítói láncok átvilágításáról szóló törvényt (LkSG), mely az emberi jogok tiszteletben tartását, illetve az emberi jogi és környezetvédelmi kockázatok csökkentését írja elő a közvetlen és közvetett beszállítói láncok vonatkozásában. Ennek kapcsán a vállalatcsoportnál kockázatelemzést végeztek, melynek eredménye szerint minden vállalatuknál alacsony a vizsgált kockázatok mértéke.

4.1.10 ESG közzététel az MBH Bank Nyrt.nél

Az MBH Bank Nyrt. fenntarthatósági jelentésének szerkezeti felépítése és tartalma részletesen bemutatja a bank ESG teljesítményét a 2023-as évre vonatkozóan. A jelentés összhangban van a Budapesti Értéktőzsde (BÉT) ESG jelentéstételi ajánlásával, amelyet a bank éves ciklusban készít el. Az elkészítési folyamat során a GRI 2021-es szabványokat követték. A jelentés hitelességét azonban nem ellenőrizte külső fél, így nincs külső auditálás vagy tanúsítvány, amely az adatok és információk független ellenőrzését biztosítaná.

A közzététel részletesen is bemutatja, hogy az MBH Bank Nyrt. hogyan felel meg az MNB Zöld Ajánlásban foglaltaknak. A zöld hitelezést illetően az intézmény teljes mértékben igazodik az EU Taxonómia által definiált technikai vizsgálati kritériumokhoz. A zöld pénzügyek kapcsán jelentős fejlemény, hogy az idei közzétételben kerül először bemutatásra a bank által alkotott Zöld Kötvény Keretrendszer és Zöld Hitelezési Keretrendszer. Az alkalmazott fenntarthatósági keretrendszerek között a GRI-n kívül szerepelnek az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljai (SDG-k), amelyek összhangban állnak a bank által meghatározott ESG célkitűzésekkel. A jelentés ESG stratégiája öt kulcsfontosságú pillérre épül, amelyek különböző SDG-ket támogatnak, például a „Tisztességes munka és gazdasági növekedés” (SDG 8), az „Ipar, innováció és infrastruktúra” (SDG 9), a „Felelős fogyasztás és termelés” (SDG 12), és az „Éghajlat-politikai fellépések” (SDG 13). A bank további célkitűzései között szerepel a Párizsi Megállapodással való összehangolás és a dekarbonizációs célok támogatása.

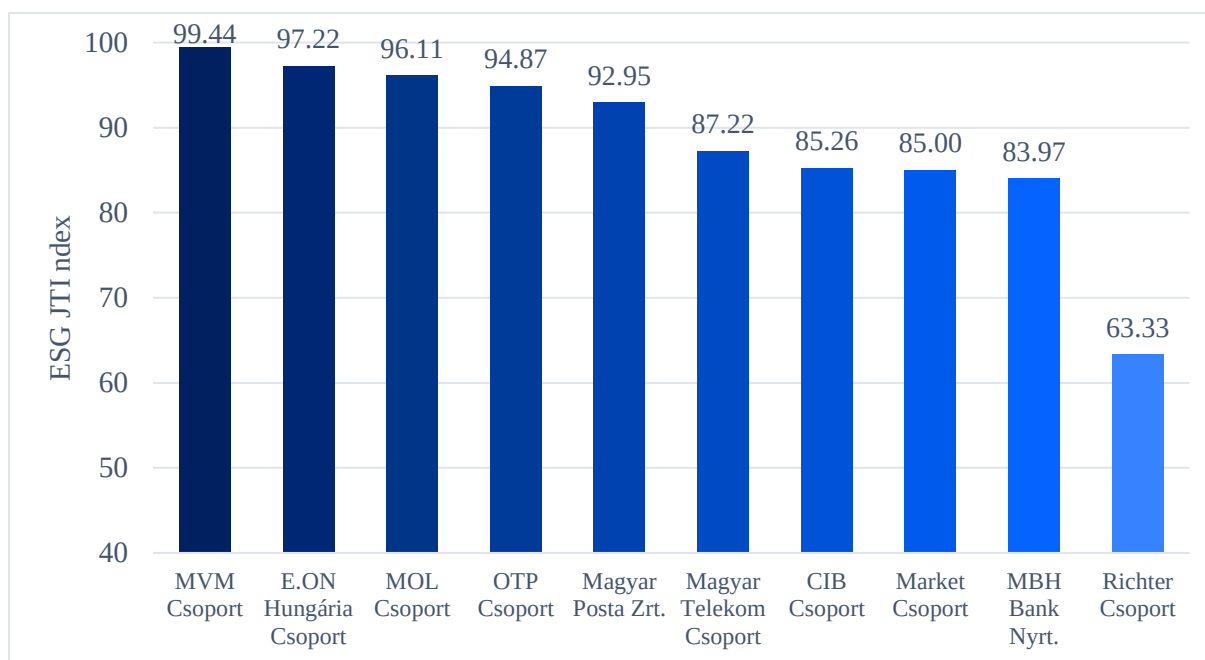
A fenntarthatósági jelentés lényegességi elemzésének célja, hogy azonosítsa azokat a fenntarthatósági szempontokat, amelyek a bank és érdekeltségei számára a legfontosabbak. Az

MBH Bank Nyrt. ESG jelentésében kiemelt fontosságot tulajdonítanak a környezeti lábnyom mérséklésének, az ESG szempontok szerinti üzemeltetésnek, a felelős szolgáltatásnyújtásnak, valamint a munkavállalói jóllét biztosításának. A lényegességi elemzés folyamata az érintettek bevonásával történt, mely során a bank az ügyfelek, alkalmazottak, szabályozó hatóságok és egyéb érdekelték szempontjait figyelembe véve határozta meg a jelentősnek ítélt témákat.

Az MBH Bank Nyrt.nál a fenntarthatósági célok megvalósítását és irányítását egy átfogó ESG struktúra támogatja, amely egy felsővezetői szintű felelős tisztségviselő vezetésével működik. Az ESG stratégiához kapcsolódó feladatok és célok végrehajtása koordináltan zajlik az ESG területen, amely az éves jelentési ciklus részeként féléves státuszjelentésekkel számol be az elért eredményekről. A stratégiai célok sikeres megvalósítása érdekében részletes rövid, közép- és hosszú távú (fél évre, egy évre, 3 évre, valamint 3 éven túlra) cselekvési tervek lettek megfogalmazva. Az elért eredményekre való tekintettel az intézmény megszerezte a Refinitiv B+ és CDP C értékelését.

4.2 A vizsgált hazai nagyvállalatok ESG JTI indexeinek ismertetése

Ahogy az az 'Anyag és módszer' fejezetben részletesen is bemutatásra került, az általam megfogalmazott 90 kérdéssel, pontozásos módszer segítségével értékeltem a felmérésben résztvevő szervezetek fenntarthatósági közzétételi teljesítményét. A kérdésekre adott pontszámok összegzését követően meghatároztam pillérenként a fenntarthatósági közzétételt értékelő alindexeket, s a szervezet teljes jelentéstételét minősítő indexét, mely az ESG Jelentéstételi Index (ESG JTI) nevet kapta. Az index egy 0-100 közé eső skála, melyen minél magasabb értéket ér el az adott vállalat, annál jobb a fenntarthatósági közzététele. A vizsgálati eredmények az áttekinthetőség érdekében az *1. ábrán* kerültek grafikusán is megjelenítésre.

1. ábra: A vizsgált szervezetek ESG JTI indexe

Forrás: Saját szerkesztés (2024)

Az 1. ábra alapján láthatjuk, hogy a vizsgálat tárgyát képező szervezetek ESG JTI indexének értéke 61,11 és 99,44 pont között szóródik. A kapott pontok egyben százalékos értékek is, tehát a legmagasabb pontszámmal rendelkező MVM Csoport fenntarthatósági közzétételi teljesítménye az ESG JTI index értékelése szerint a támasztott követelmények 99,44%-át teljesítette. Az elemzett hazai nagyvállalatok közül négy másik vállalat ért el 90 pont feletti eredményt (E.ON Hungária Csoport, MOL Csoport, OTP Csoport, Magyar Posta Zrt.), további négy vállalat (Magyar Telekom Csoport, CIB Csoport, Market Csoport, MBH Bank Nyrt.) pedig 80 és 90 pont közötti értékeket.

Az imént említett kilenc vállalat esetén az ESG JTI index arra enged következtetni, hogy ezen szervezetek nagy hangsúlyt fektetnek fenntarthatósági közzétételeikre. A szigorodó szabályozói elvárásokkal és a növekvő, az érintettek részéről mutatkozó információigénnyel összhangban igyekeznek működésük során a lehető legnagyobb mértékben figyelembe venni az ESG szempontokat, s mindezt részletekbe menően, átlátható módon, megbízható adatokon alapulva mutatják be közzétételeikben kisebb hiányosságok mellett.

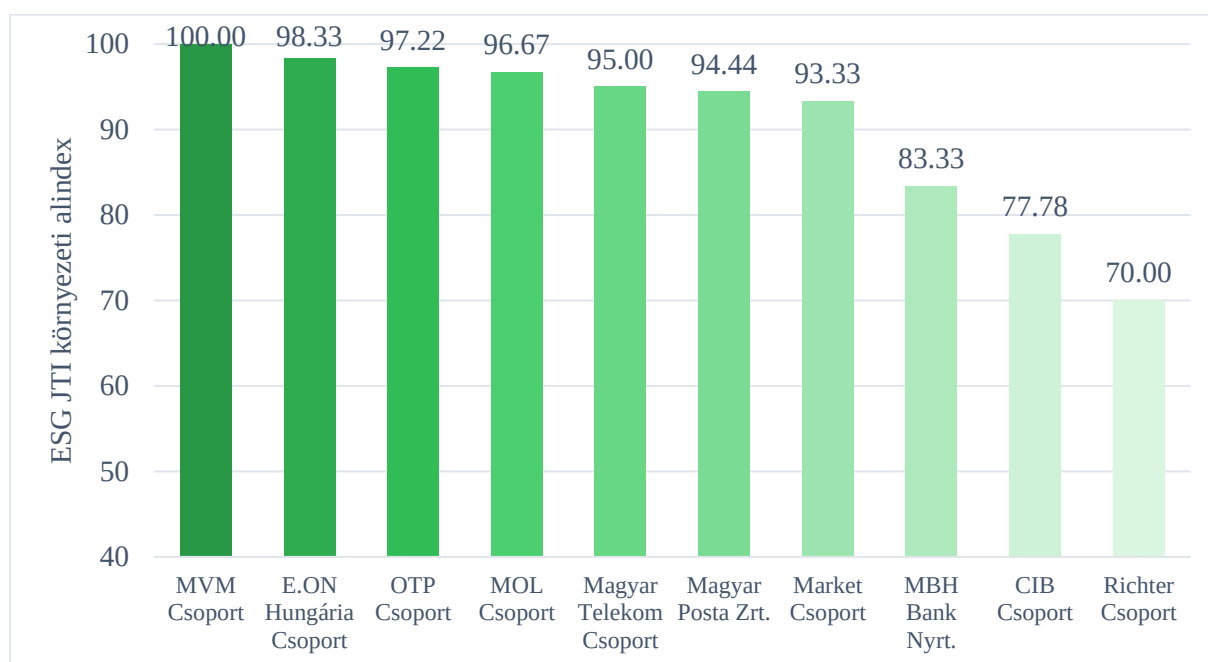
A Richter Csoport esetében kiugróan alacsony (61,11 pont) ESG JTI index értéket figyelhetünk meg. Ahogy azt a 4.1.4. alfejezetben részletesen is kifejtettem, a Richter 2022-es évre vonatkozó fenntarthatósági jelentése bizonyos szempontokból hiányosnak tekinthető. A gyógyszergyártással foglalkozó nagyvállalat fenntarthatósági jelentését a másik kilenc felmérés tárgyát képező szervezet ESG közzétételekkel kapcsolatos dokumentumaival összevetve

szembetűnő a különbség a jelentések minőségét illetően, bár ennek magyarázata lehet részben az is hogy a Richter esetében a 2022-es üzleti évre vonatkozik a vizsgált közzététel.

Érdemes tovább bontani az index értékét a három ESG pillér mentén, s megvizsgálni az egyes alindexeket.

4.2.1 Fókuszban a Környezeti alindex és a kapcsolódó témák

Az elemzett szervezetek környezeti pillérhez kapcsolódó ESG közzétételi teljesítményét a 2. ábra mutatja be.

2. ábra: A vizsgált szervezetek ESG JTI környezeti alindexe

Forrás: Saját szerkesztés (2024)

A vizsgálatban részt vett szervezetek környezeti témákkal kapcsolatos közzétételeit vizsgálva megfigyelhető, hogy a vállalatcsoportok teljesítménye kiemelkedő, összességében nézve a három alindexet összehasonlítva itt a legmagasabbak a pontszámok, nyolc szervezet esetén a környezeti alindex magasabb az összesített ESG JTI indexnél. Figyelemre méltó, hogy az MVM csoport elérte a maximális 100 pontot. Csupán két olyan szervezet van, ahol a környezeti alindex alacsonyabb lenne az aggregált indexnél, ezek a CIB Csoport és az MBH Bank. Előbbi esetén a különbség számottevő, az MBH Bank esetén kevesebb, mint 1 pont.

A CIB csoport esetén a Károsanyag-kibocsátás és éghajlatváltozás, illetve a Hulladékkezelés és újrahasznosítás témák esetén azonosítottam hiányosságokat. A vállalatcsoport nem rendelkezik sem Scope 3 szintű kibocsátási adatokkal, sem pedig károsanyag-kibocsátás intenzitási adatokkal, leszámítva az egy főre eső energiafelhasználásból

eredő CO₂-kibocsátás indikátort. Fontos lenne azonban egyéb, szolgáltatás egységre vetített kibocsátási intenzitási mutatószámok szerepeltetése is a jelentésben. Nem jelenik meg adat a közzétételben a keletkezett veszélyes hulladék mennyiségét illetően sem. Pénzügyi szolgáltatóként ennek relevanciája nem közelíti meg például a feldolgozóiparban, építőiparban tevékenykedő szervezetekét, azonban bizonyos mértékig lehet lényeges a kérdés, hiszen az irodai környezetben is keletkezhet potenciális veszélyes hulladék az elromlott elektronikus eszközök, lemerült elemek, kifogyott nyomtatópatronok okán. A vizsgálatban résztvevő másik két pénzügyi intézmény (OTP, MBH) esetén a közzététel tartalmazott vonatkozó információkat. Szintén nem derült ki a közzétételből a CIB Csoport esetén, hogy a keletkező hulladék milyen típusú tevékenységekből származik.

Az MBH Bank esetén az azonosított hiányosságok abból adódnak, hogy az intézmény nem tesz közzé jelentésében információkat a saját forrásból előállított megújuló energiára vonatkozóan. Egy bank esetén ennek relevanciája szintén nem elsődleges, azonban az OTP és a CIB Csoportok beszámolóiban megtalálható erre vonatkozó információ. Ezen kívül kifogásolhatóak a hulladékkezelési folyamatok fejlesztésére, keletkezett hulladék mennyiségének csökkentésére, újrahasznosítás mértékének növelésére irányuló célkitűzések az MBH Bank esetén. A közzétételek bemutatják, hogy a szervezet elkötelezett a felelős hulladékgazdálkodás irányába, ugyanakkor konkrét céldátummal rendelkező, kvantitatív értéket is tartalmazó hulladékgazdálkodással kapcsolatos célkitűzés nem található meg a jelentésben.

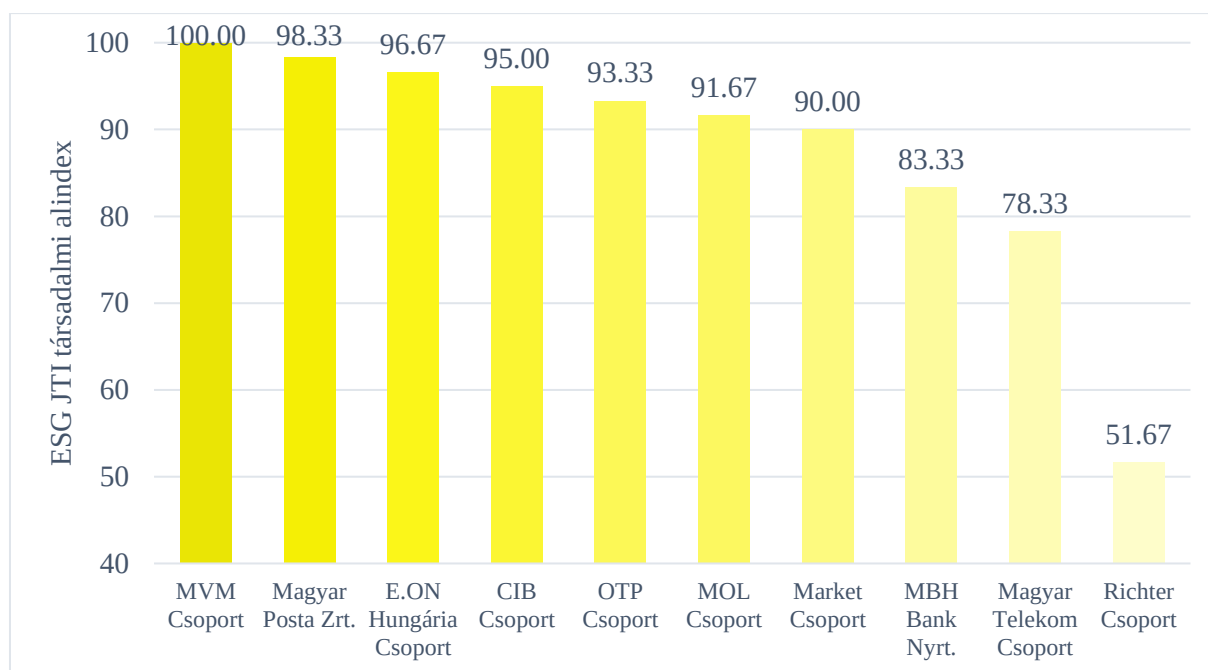
Ami a Richter Csoportot illeti, a vállalatcsoport közzététele nem tartalmaz károsanyag-kibocsátás intenzitási mutatószámot, a vízfelhasználással kapcsolatos adatok nem térnek ki arra, hogy vállalatcsoport milyen célból, milyen tevékenységekhez használ fel vizet, valamint arról sincs információ, hogy milyen mértékben függnék a vízforrásoktól. Ami a hulladékkezelést illeti, a működés során keletkező hulladék kezelésére irányuló eljárások nincsenek részletesen bemutatva, az sem derül ki a közzétételből, hogy a keletkező hulladék milyen tevékenységből, gyártási műveletből ered. A vállalatcsoport természet, biológiai sokféleség és az ökoszisztémák védelme, biodiverzitási kockázatok kezelése érdekében megfogalmazott célkitűzései, s az ezen célok elérése érdekében fogantatosított konkrét intézkedései nem kerülnek kellő részletezettséggel kifejtve a jelentésben, még kvalitatív adatok szintjén is kevés a vonatkozó információ.

A három fentebb említett szervezeten kívül a többi közzététel esetén a környezet alindex 90 pontot meghaladó értéket vesz fel, ezen vállalatok és vállalatcsoportok esetén a jelentéstétel minősége szinte kifogásolhatatlan az ESG JTI index mércéjével mérve, csupán apróbb

hiányosságok azonosíthatóak, mint például, hogy a Market Csoport és a Magyar Posta Zrt. közzétételei nem tartalmazzák a Scope 3 szintű károsanyag kibocsátási adatokat.

4.2.2 Fókuszban a Társadalmi alindex és a kapcsolódó témák

A vizsgált vállalatok és vállalatcsoportok társadalmi területhez kapcsolódó fenntarthatósági közzétételi teljesítményét a 3. ábra hivatott szemléltetni.

3. ábra: A vizsgált szervezetek ESG JTI társadalmi alindexe

Forrás: Saját szerkesztés (2024)

A vállalatok és vállalatcsoportok társadalmi témákkal kapcsolatos közzétételeit elemezve szembeötlő, hogy a vizsgált szervezetek teljesítménye habár némileg elmarad a környezeti pillér esetén nyújtott megfelelőségi szinttől, a pontszámok ebben az esetben is három szervezettől eltekintve elérik a 90 pontot. Az MVM csoport ezen pillért illetően is elérte a maximális 100 pontot, így társadalmi szempontból ez a közzététel bizonyul a legjobbnak az ESG JTI index minősítésében. A három szervezet, amelyek esetén a társadalmi alindex nem éri el a 90 pontot, a Magyar Telekom Csoport, a Richter Csoport, illetve az MBH Bank Nyrt.

A Telekom esetén a Munkahelyi egészség és biztonság; a Munkavállalói elégedettség és oktatás-képzés a munkahelyen; illetve a Közösségi kapcsolatok és társadalmi felelősségvállalás témákat illetően kerültek azonosításra kifogások a fenntarthatósági jelentést illetően, melyek döntő többségben adathiányból fakadnak. A Telekom közzétételében nem nyújt megfelelő mennyiségű és minőségű információt a munkavállalói elégedettség mérésére vonatkozóan, nem derül ki a közzétételből, hogy volt-e a vállalatcsoport berkein belül ilyen jellegű mérés. Nem

derül ki a jelentésükből, hogy a dolgozói képzésekre, karrierfejlesztésre, tehetséggondozásra mennyi időt, illetve pénzt fordítanak, s általánosságban véve sem megfelelőek a célkitűzéseik a témával kapcsolatban. Az elköteleződés kiderül a beszámolóból, céldátumok és számszerűsített célok nélkül azonban azok megvalósulásának felülvizsgálhatósága kérdéses. Ugyanez mondható el a Munkahelyi egészség és biztonság témájával kapcsolatos célkitűzésekkel kapcsolatban, itt a konkrét intézkedések leírása sem kielégítő mértékben részletes. Olyan témához szorosan kapcsolódó mutatószámok hiányoznak a jelentésből, mint a az üzemi balesetekkel és munkahelyi megbetegedésekkel kapcsolatos indikátorok.

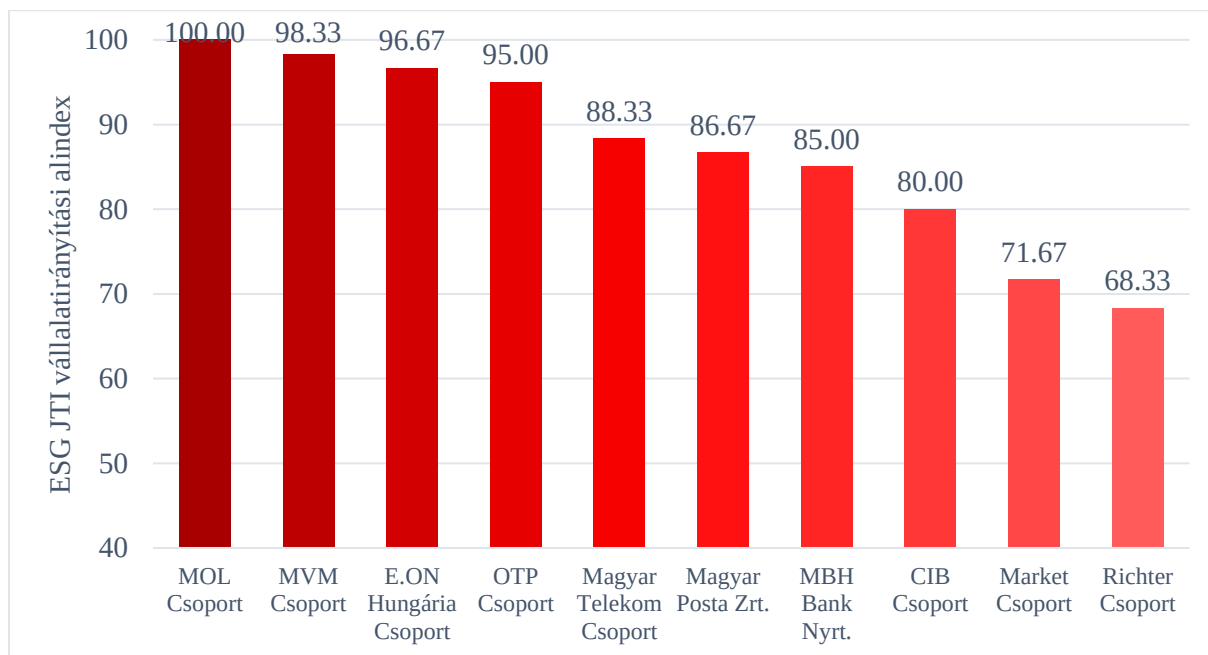
A Richter Csoport esetén a fogyasztói elégedettséggel illetve ügyfélelégedettséggel kapcsolatos témák nem lettek lényegesnek minősítve a lényegességi elemzés során, így a közzétételben ez a téma semmilyen mértékben nem jelenik meg. Véleményem szerint ez a témakör minden olyan vállalat számára lényegesnek tekinthető, amely terméket vagy szolgáltatást állít elő, s értékesít. A közzétételből alig derül ki valami a munkavállalói jogok és az emberi jogok munkahelyi érvényesítésével kapcsolatos célkitűzésekről, valamint a konkrét intézkedésekről. Ami a munkaerő diverzitásának növelését és a befogadó munkahelyi kultúra megteremtését illeti, konkrét célkitűzéseket nem tartalmaz a közzététel, inkább csak általános jellegű megállapításokat lehet azonosítani. A gyógyszeripari vállalatcsoport nem jeleníti meg beszámolójában a munkaerő összetételét életkor szerint, csupán a nők arányára van egy számadat a teljes munkavállalói létszámon, illetve a vezetői szinteken belül. Továbbá nincs számszerű információ a nemek közötti bérkülönbségek vonatkozásában, a munkavállalói elégedettségmérések tekintetében, a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásáról, s az ehhez kapcsolódó munkáltatói szándékról pedig egyáltalán nem esik szó a közzétételben. A közösségi kapcsolatok és társadalmi felelősségvállalás témájának mutatószámai sem lettek megjelenítve. Mindezek tekintetében nem meglepő, hogy a vállalatcsoport ezen pillér tekintetében a lehetséges 100-ból csupán 51,67 pontot tudott elérni. A társadalmi témákat illetően a közzétételi tevékenység átfogó átalakításra szorul.

Az MBH Bank Nyrt. esetén az elveszített pontok legfőképp a nemek közti bérkülönbségekkel kapcsolatos információk, a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatásával kapcsolatos adatok, illetve a közösségeknek nyújtott pénzbeli hozzájárulások, adományok mértékének feltüntetésének hiányából erednek.

A többi szervezet a társadalom alindex esetén legalább 90 pontot ért el, az ő jelentéstételeik tehát az S pillért illetően megfelelőnek tekinthetők.

4.2.3 Fókuszban a Vállalatirányítási alindex és a kapcsolódó témák

A G pillérhez kapcsolódó közzétételi teljesítményekről a 4. ábra tájékoztat.

4. ábra: A vizsgált szervezetek ESG JTI vállalatirányítási alindexe

Forrás: Saját szerkesztés (2024)

Az elemzés tárgyát képező szervezetek vállalatirányítási témákkal kapcsolatos jelentéstételeit minősítő ESG JTI vállalatirányítási alindexeket vizsgálva észrevehető, hogy a vállalatok és vállalatcsoportok teljesítményét összességében nézve a három alindexet összehasonlítva itt a legalacsonyabbak a pontszámok. A maximális, 100 pontot ebben a dimenzióban a MOL Csoport érte el, a második legtöbb pontot az MVM Csoport szerezte, harmadik a sorban az E. ON Hungária Csoport. A 90 pontot az OTP Csoport haladta még meg. Esetükben nem azonosítottam jelentősebb hiányosságot a közzététel kapcsán.

88,33 pontja lett a Magyar Telekom Csoportnak, melynek esetében a pontvesztés elsősorban abból ered, hogy a közzétételekben a külső ellenőrzés által lefolytatott vizsgálatokról, a feltárt esetleges szabálysértésekről, az ezekből eredő bírságokról, illetve ezek kezeléséről nem közöl információt a jelentés. 86,67 pontot ért el a Magyar Posta Zrt., esetükben a belső ellenőrzési rendszerének működéséről, rendszeres felülvizsgálatáról szóló közzétételek hiányoznak a beszámolóból.

Az MBH Bank Nyrt.-nek 85 pontja lett ezen pillért illetően, nekik az alkalmazandó szabályozások követésének rendszerét (beleértve az adatkezelési, adatvédelmi szabályozásokat) lenne szükséges közzétételeikben a jelenleginél bővebben bemutatni, illetve a vállalatirányítási struktúra és a menedzsment összetételének változtatásának érdekében tett

intézkedésekről is részletesebb információszolgáltatás lenne indokolt, tekintve, hogy a menedzsment 36 százalékát teszik ki csak a női munkavállalók. 80 pontot ért el a CIB csoport, akiknek a javadalmazási politikája nem került kellő részletességgel bemutatásra a közzététel során. A vezetők javadalmazásának részleteiről, ideértve a bónuszokat és az ösztönzőket kevés részlet derül ki a jelentésből, ahogy a javadalmazási politika által meghatározott ösztönzők bemutatása kapcsán sem derül ki, hogy azok között milyen mértékben vannak megfogalmazva fenntarthatósággal kapcsolatos célkitűzések. Ezek nélkül ugyanis a felsővezetés feltétlen elkötelezettsége a fenntarthatósági témák irányába nem biztosított, s ez a hatékony jelentéstétel útjába is állhat akár egy szervezeten belül (Tamásné Vőneki – Lamanda, 2020).

A Market Csoport és a Richter Csoport esetén több hiányosság is azonosítva lett, a fenntarthatósági közzététel témájával kapcsolatos kérdésszekció okán is veszített pontokat a két szervezet, hiszen közzétételük külső fél által nem hitelesített, nem szerepel kellő hangsúllyal a jelenésükben, hogy törekszenek a már hatályos és a közeljövőben hatályba lépő Európai Unió és Magyarország fenntarthatósági közzétételekkel kapcsolatos jogi aktusainak való megfelelésre.

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

5.1 Következtetések

Az elemzés bázisát adó ESG JTI index segítségével úgy vélem, sikerült egy átfogó képet alkotni a vizsgált szervezetek fenntarthatósággal kapcsolatos közzétételeinek minőségéről, s az index emellett lehetővé tette, hogy összehasonlíthassam a vonatkozó jelentéstétellel kapcsolatos dokumentumaikat. A tartalomelemzés módszereit használva úgy vélem, az elemzés képes volt megragadni az egyes fenntarthatósági közzétételek között mutatkozó minőségbeli különbségeket, az index révén ezeket szemléletesen ábrázolni is tudtam a könnyebb áttekinthetőség érdekében.

Megállapítható, hogy a környezetvédelmi szempontok esetén teljesítettek a legjobban a vizsgált vállalatok és vállalatcsoportok, ez talán nem meglepő annak tükrében, hogy az ESG-n belül az E pillérre irányul a legtöbb figyelem, így az elemzett szervezetek is a jelentéstételeik során legfőképp erre a tématerületre helyezhették a hangsúlyt.

A társadalmi pillér esetében szintén jó eredmények születtek, azonban az elemzés rávilágított arra, hogy bizonyos szervezetek nem helyeznek kellő hangsúlyt a témakörre, bizonyos területeken (társadalmi felelősségvállalás, ügyfélelégedettség) a kvalitatív adatok túlsúlyban vannak a kvantitatív adatokhoz képest, mely gátolhatja a teljesítmények összehasonlíthatóságát. A legalacsonyabb értékeket a legtöbb szervezet esetén a vállalatirányítás pillér esetén vette fel az ESG JTI index, így ezen a területen néhány kivételtől eltekintve a vizsgálatban résztvevő vállalatoknak még van tennivalójuk, ha a jelentésük ezen részterületét is magas minőségben szeretnék kivitelezni, hiszen a szigorodó szabályozói környezet és a növekvő érintettek irányából érkező érdeklődés miatt minden hazai nagyvállalatnak törekednie szükséges arra, hogy még részletesebb, megbízhatóbb, informatívabb közzétételeket tegyen.

A vállalatok és vállalatcsoportok közzétételeinek értékelése során saját tapasztalataim is visszaigazolták a dolgozat szakirodalmi áttekintésében ismertetett más szerzők által megfogalmazott legfontosabb megállapításokat a vállalatok fenntarthatósági jelentéstételi teljesítményeinek összehasonlíthatóságával kapcsolatos kihívásokat illetően.

Az elemzésem részét képező szervezetek közzétételeinek felépítése nagyban eltért egymástól, már abban is, hogy egyes szervezetek külön fenntarthatósági jelentést készítettek, míg mások az éves integrált jelentés avagy az üzleti jelentések részeként szerepeltették a fenntarthatósági közzétételeket. Ezen felül a közzétételek vázát meghatározó lényegességi elemzések módszertana is különbözött minden egyes általam vizsgált szervezet esetén. Az eltérő ágazati érintettségekből, vállalati struktúrából adódóan a lényegességi elemzés végén meghatározásra

került lényeges témák jelentős heterogenitást mutattak. Volt olyan nagyvállalat, amely kevesebb mint tíz, s olyan is, amely több, mint harmincöt lényeges témát azonosított.

Különböző keretrendszerek, szabványok alapján lettek elkészítve a beszámolók, s még ha ugyanazon szabvány alapján készült is el két jelentés, akkor sem volt feltétlenül ugyanolyan mélységig terjedő a közzétett információk köre (GRI 'with reference to' és 'in accordance with' megfelelési szint). Az adatok hitelesítési módszere is nagyban különbözött az általam vizsgált szervezetek esetén. Bizonyos vállalatok esetén a Big Four könyvvizsgáló társaságok tanúsították a közzététel valóságnak való megfelelését, más esetekben egyáltalán nem került független, harmadik fél általi hitelesítésre a jelentés. Ez a nagyfokú heterogenitás mind megnehezítette az indexalkotás folyamatát.

Mindezek ellenére úgy vélem, hogy sikerült egy habár nem tökéletes, korlátokkal szembesülő, ámde átlátható és közérthető módszertanon alapuló fenntarthatósági közzétételi teljesítményt minősítő indexet létrehoznom (ESG JTI Index), melynek segítségével eredményesen tudtam elemezni a HVG és a Planet Fanatics' Network által 2024-ben közzétett ESG rangsor Top 10 hazai nagyvállalatának fenntarthatósággal kapcsolatos közzétételi teljesítményét.

A két indexet összevetve megállapítható, hogy a kapott eredmények nagyban eltérnek egymástól. Ennek oka részben az, hogy a HVG és a Planet Fanatics' Network ESG indexe a nagyvállalatok konkrét ESG teljesítményét igyekszik megragadni, nem pedig a jelentéstétel minőségét. Úgy vélem, a kapott eredményeket már csak ezért sem célszerű összehasonlítani, mivel az egész értékelés fókuszja merőben eltérő volt. Valószínűsíthetően még ha ugyanarra irányult is volna a két vizsgálat, az indexek közti korreláció akkor sem lett volna nagymértékű, hiszen bizonyára más indikátorokat használt a két elemzés, melyek súlyozása eltérő módszertanonon alapulhatott. Ez is rávilágít az ESG minősítések megbízhatóságának problémakörére.

5.2 Javaslatok

Elemzésem azonosította, hogy a vizsgált szempontok mentén is számos helyen lehetőség mutatkozik az általam vizsgált szervezeteknek ESG közzétételeik minőségének javítására. A legfontosabb területeket az alábbi bekezdésekben összegzem.

Az ESG környezeti tématerületét illetően potenciálisan fejleszthető területekként lettek azonosítva a Scope 3 szintű közvetett károsanyag kibocsátásokról szóló adatok közzététele, a kibocsátásintenzitási indikátorok megjelenítése, a veszélyes hulladékokkal kapcsolatos információszolgáltatás, valamint a hulladékok keletkezési helyével kapcsolatos közzétételek. Ezek a témák összetett, több területet is érintő adatgyűjtési folyamatokat igényelnek, az adatok

strukturálása, közzétételekben való megjeleníthetősége is kihívásokat okozhat, különösen igaz ez a Scope 3 szintű kibocsátási adatokról való jelentéstételre, melyek esetében a szükséges adatok legtöbbször nem állnak a vállalat rendelkezésére, azok előállítása a legtöbb esetben idő és költségigényes (Szendrey – Dombi, 2024). A teljes beszállítói láncban keletkező kibocsátások számszerűsítése már csak azért is elengedhetetlen, mert enélkül a vonatkozó klímakockázatok kezelhetősége korlátokba ütközik, ezen felül pedig a magyar ESG törvény értelmében fokozatosan egyre több hazai nagyvállalatnak válik ez szabályozó által előírt kötelezettségévé. Szendrey – Dombi szerint (2023) a vállalatoknak szükséges felmérni a partnereik környezetterhelésének mértékét, ezen folyamathoz kapcsolódóan javasolt az irányukba megfogalmazott fenntarthatósággal kapcsolatos követelmények közzététele is az átláthatóság növelése érdekében.

Ami a társadalmi pillért illeti, a társadalmi alindex feltárta, hogy különösen a kvantitatív adatok közzétételének körét lenne szükséges bővíteni, a megfogalmazott célkitűzések sokszor nem elég konkrétak, nem lettek bázisévhez és céldátumhoz, s egy számszerűsített célértékhez kötve, így azok rendszeres, szakmai alapokon végzett felülvizsgálata is nehézkes, a célok elérésének értékelése nem kivitelezhető. Fontos, hogy a vállalat a lényegességi elemzése során valamennyi számára releváns témát valóban lényegesnek is minősítsen, s meg is jelenítse azokat a fenntarthatósági közzétételeiben. Véleményem szerint nem kelt pozitív benyomást az érintettekben, ha az érintettek elégedettségével kapcsolatban (pl. ügyfélelégedettség, ügyfélpanaszok, munkavállalói elégedettség, munkavállalói panaszok) egyáltalán nem szerepeltet adatokat a vállalat.

A vállalatirányítási szempontok tekintetében mutatkozik a legnagyobb tér a fejlődésre az ESG JTI index szerint, ennek a pillérnek a tématerületeit is maradéktalanul integrálni szükséges a beszámolóba, ha a vállalat javítani akarja jelentéstételi gyakorlatát. Fontos, hogy megfelelő hangsúly kerüljön az olyan időnként elhanyagolt témákra is, mint a vezetők javadalmazásának részletei, az ESG-vel kapcsolatos célkitűzések beépítése a felső vezetés javadalmazási szempontjaiba, a külső és belső ellenőrzések folyamata, eredményei, az esetlegesen kapott bírságok. A vállalatirányítási szempontok között értékelt fenntarthatósági jelentéstételi keretrendszerrel és sajátosságokkal pedig kiemelt figyelmet érdemelnek a G pillér témái között, hiszen ennek befolyása a legnagyobb az ESG közzététel minőségére nézve. A 2024-es üzleti évről készülő jelentések esetén már hatályban lesznek a szigorúbb Európai Unió által megfogalmazott jogszabályi elvárások (CSRD) és a magyar ESG törvény is, így azon nagyvállalatoknak, akik a hatálya alá kerülnek, szükséges megkezdniük még idejében a felkészülést.

Úgy vélem elemzési keretrendszeremet más hazai nagyvállalatokra is érdemes lehet kiterjeszteni, az ESG JTI index segítségével esetükben is számos fejlesztésre szoruló területet lehetne azonosítani, az index által történő minősítés többek között feltárná a fenntarthatósági közzétételi folyamatokból eredő lehetőségeket és kockázatokat. A kérdések kisebb mértékű átalakításával lehetővé válna a kisebb szervezetek, például a hazánkban nagy számban működő kis- és közepes vállalkozások fenntarthatósági közzétételi kultúrájának feltérképezése.

A 2024-es üzleti évről történő jelentéstétel új időszámítást jelent majd a hazai ESG közzétételeket illetően köszönhetően a magyar ESG törvénynek. A megnövekedett elvárások okán a kérdéssort érdemes lehet egy szigorúbb szempontrendszer alapján átalakítani, s a 2024-es évi közzétételek megjelenését követően a legnagyobb, már az ESG törvény hatálya alá eső szervezetek szabályozásnak való megfelelését lehetne az átdolgozott ESG JTI index segítségével értékelni.

Amennyiben több, egymást követő üzleti év fenntarthatósági közzétételei is értékelésre kerülnének az index által, lehetőség lenne idősoros elemzések elvégzésére, annak érdekében, hogy feltárássra kerüljenek a hazai ESG jelentéstétellel kapcsolatos tendenciák, s hogy láthatóvá váljanak az elemzett vállalatok által elért eredmények valamennyi érdekelt fél számára.

Egy további lehetséges fejlesztési irányba lenne az indexnek, ha a módszertanát illető korlátok kiküszöbölésre kerülnének. A jövőbeli vizsgálatok során pontosabb kép lenne alkotható a vizsgált szervezetekről, amennyiben a kérdések súlyozva kerülnének az értékelési rendszerbe, így az eredményekben tükröződné az egyes témák, s az azokkal kapcsolatos mutatószámok ESG jelentősége. Ezen kívül további kérdésekkel is ki lehetne egészíteni az indexet, hogy egy-egy témán belül több indikátor szolgáljon a részterületen nyújtott ESG teljesítmény felmérésére. A lényegességi elemzésekkel adódó lényeges témák heterogenitásának kezelése tovább növelné az index megbízhatóságát. Fontosnak tartom azonban, hogy a módszertan fejlesztése ne menjen a mérőrendszer közérthetőségének, átláthatóságának rovására.

ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatom során célom a hazai nagyvállalatok ESG közzétételeinek összehasonlító elemzésének elvégzése volt, melyet egy átlátható, közérthető módszertanon alapuló saját magam által létrehozott ESG index segítségével szerettem volna kivitelezni. Hogy célomat elérhessem, először egy olyan átfogó fenntarthatósági közzétételekkel kapcsolatos kérdéssort alkottam meg, melyek alapján értékelhetőek a fenntarthatósági közzétételek egyes részaspektusai. Majd a kérdésekből kiindulva megalkottam az ESG JTI indexet. Úgy vélem egy átfogó, ugyanakkor széles körben alkalmazható módszertanra épülő ESG indexet hoztam létre, amely megbízható információkat biztosít az érintettek számára a hazai vállalatok ESG integrációjának mértékéről és annak fenntarthatósági közzétételekben való megjelenéséről.

Ezt követően kiválasztottam tíz hazai nagyvállalatot, amelyek az összehasonlító elemzésem alapját képezték. Választásom a HVG és a Planet Fanatics' Network által 2024-ben közzétett ESG rangsor első tíz helyén szereplő nagyvállalatra esett, melyek esetén a fenntarthatósággal kapcsolatos közzétételeikre támaszkodva kiszámítottam az ESG JTI indexeket. Az index segítségével összehasonlítottam a tíz hazai nagyvállalat környezeti, társadalmi és vállalatirányítási területekre vonatkozó jelentéstételi teljesítményét. Az eredmények elemzése során fény derült arra, hogy a vizsgált vállalkozások többsége felismerte az érintettek által támasztott fenntarthatósági jelentések iránti növekvő igényt, hiszen az ESG JTI Index minősítési rendszere értelmében a közzététel minősége megfelelőnek bizonyult. Ugyanakkor egyes vállalatok jelentéseit illetően tartalmi hiányosságokat azonosítottam, amelyek korlátozhatják az ESG keretrendszer és fenntarthatósági közzétételek által elvárt hatások gyakorlati megvalósulását.

Dolgozatom zárásaként javaslatokat fogalmazok meg az észlelt hiányosságok kiküszöbölésére, támogatva ezzel a hazai vállalatok fenntarthatósági közzétételi kultúrájának fejlődését, s bemutatom, hogy az általam kidolgozott fenntarthatósági közzétételi értékelési rendszert, a JTI Indexet hogyan lehetne a jövőben tovább fejleszteni, milyen egyéb célokra lehetne felhasználni, hogy abból a lehető legnagyobb mértékben profitálhassanak a hazai ESG információk iránt érdeklődő szereplők.

SZAKIRODALMI JEGYZÉK

Könyvek, cikkek, tanulmányok

- Ambrus I. – Farkas Á. (2019): A compliance alapkérdései: az etikus vállalati működés elmélete és gyakorlata. Wolters Kluwer Hungary. Budapest, 269 p.
- Banász Z. – Horváth É. (2016): A párizsi klímacsúccsal (2015) szembeni elvárások, a Kiotói Jegyzőkönyv (1997) tapasztalatainak tükrében. pp. 63-79. In: A fenntarthatóság perspektívái a Kárpát-medencében. Multidiszciplináris vizsgálatok. Magyarságtudományi kutatások. Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, Veszprém, 442 p.
- Berg, F. – Koelbel, J. F., – Rigobon, R. (2022): Aggregate confusion: The divergence of ESG ratings. Review of Finance. Volume 26. Issue 6. pp. 1315-1344. <https://doi.org/10.1093/rof/rfac033>
- Bokor L. (2022): ESG-kötvények és-alapok szabályozói-piaci trendjei, valamint a szuverének egyes kapcsolódó kockázatai. Hitelintézeti Szemle. 21. évf. 4. sz. pp. 152-181. <https://doi.org/10.25201/HSZ.21.4.152>
- Bebchuk, L. A. – Cohen, A. – Wang C. C. Y. (2013): Learning and the disappearing association between governance and returns. Journal of Financial Economics. Volume 108. Issue 2. pp. 323-348. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2012.10.004>.
- Becchetti, L. – Ciciretti, R. – Hasan, I. – Kobeissi, N. (2012): Corporate social responsibility and shareholder's value. Journal of Business Research. Volume 65. Issue 11. pp. 1628–1635. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2011.10.022>
- Bowen, H. R. (1953): Social responsibilities of the businessman. University of Iowa Press, 298 p.
- Braun R. (2015): Vállalati társadalmi felelősségvállalás, Akadémiai Kiadó, Budapest, 276 p.
- Capizzi, V. – Gioia, E. – Giudici, G. – Tenca, F. (2021): The divergence of ESG ratings: An analysis of Italian listed companies. Journal of Financial Management. Markets and Institutions, Volume 9. Issue 2. pp. 1-21. <https://doi.org/10.1142/S2282717X21500067>
- Caradonna, J. L. (2018): Routledge handbook of the history of sustainability. Taylor & Francis Abingdon, 444 p.
- Carson, R. (1962): Silent Spring. New York, Fawcett Crest, 400 p.
- Chatterji, A. K. – Durand, R. – Levine, D. I. – Touboul, S. (2016): Do ratings of firms converge? Implications for managers, investors and strategy researchers. Strategic Management Journal. Volume 37. Issue 8. pp. 1597-1614. <https://doi.org/10.1002/smj.2407>

- Chen, J. M. (2021): Carbon neutrality: Toward a sustainable future. *The Innovation*. Volume 2. Issue 3. 100127. <https://doi.org/10.1016/j.xinn.2021.100127>
- Chen, S. – Song, Y. – Gao, P. (2023): Environmental, social, and governance (ESG) performance and financial outcomes: Analyzing the impact of ESG on financial performance. *Journal of Environmental Management*. Volume 345. 118829. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2023.118829>
- Czvikovszky T. – Mészáros L. – Toldy A. (2019): *A Fenntartható Fejlődés Technológiái*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 436 p.
- Devalle, A. – Simona, F. – Cantino, V. (2017): The linkage between ESG performance and credit ratings: A firm-level perspective analysis. *International Journal of Business and Management*. Volume 12. Issue 9. pp. 53–65. <https://doi.org/10.5539/IJBM.V12N9P53>
- De Villiers, C. – Alexander, D. (2014): The institutionalisation of corporate social responsibility reporting. *The British Accounting Review*. Volume 46. Issue 2. pp. 198-212. <https://doi.org/10.1016/j.bar.2014.03.001>
- Dimson, E. – Marsh, P. – Staunton, M. (2020): Divergent ESG ratings. *The Journal of Portfolio Management*. Volume 47. Issue 1. pp. 75-87. <https://doi.org/10.17863/CAM.55949>
- Doumpos, M. – Eskantar, M. – Zopounidis, C. (2023): Socially and Environmentally Responsible Investments and Mutual Funds. pp. 71-89. In: *Sustainable Finance and ESG*. Palgrave Macmillan, Cham. 200 p.
- Elkington, J. (1997): *Cannibals with Forks, the Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Oxford, Capstone Publishing Limited, 407 p.
- Faragó T. (2012): A fenntartható fejlődéssel foglalkozó nemzetközi együttműködés négy évtizede (Four Decades of International Cooperation on Sustainable Development). *Külügyi Szemle*. 11. évf. 3. sz. pp. 189–211.
- Friede, G. – Busch, T. – Bassen, A. (2015): ESG and financial performance: Aggregated evidence from more than 2000 empirical studies. *Journal of Sustainable Finance & Investment*. Volume 5. Issue 4. pp. 210–233. <https://doi.org/10.1080/20430795.2015.1118917>
- Gadinis, S. – Miazad, A. (2020): Corporate law and social risk. *Vanderbilt Law Review*. Volume 73. Issue 5. pp. 1401-1477.
- Gochfeld, M. (2005): Chronologic history of occupational medicine. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*. Volume 47. Issue 2. pp. 96–114. <https://doi.org/10.1097/01.jom.0000152917.03649.0e>

- Gulyás É. – Hajdu T. – Reizinger-Ducsai A. (2022): ESG indikátorok a fenntarthatósági jelentésekben – mi lehet a szerepük a pénzügyi intézményeknek? *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 1. évf. 2. sz. pp. 138-153. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2022-2-138-153>
- Gyönyöröová, L. – Stachoň, M., – Stašek, D. (2023): ESG ratings: relevant information or misleading clue? Evidence from the S&P Global 1200. *Journal of sustainable finance & investment*. Volume 13. Issue 2. pp. 1075-1109. <https://doi.org/10.1080/20430795.2021.1922062>
- Halbritter, G. – Dorfleitner, G. (2015): The wages of social responsibility—where are they? A critical review of ESG investing. *Review of Financial Economics*. Volume 26. pp. 25-35. <https://doi.org/10.1016/j.rfe.2015.03.004>
- Kérdő A. (2008): A tartalomelemzés elmélete és gyakorlati alkalmazása. Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Nemzetközi Kommunikáció Szak, Budapest. 57 p.
- Krippendorff, K. (1995): A tartalomelemzés módszertanának alapjai (eredeti cím: Content analysis: An introduction to its methodology, 1980) Balassi Kiadó, Budapest, 199 p.
- Lokuwaduge, C. S. – De Silva, K. M. (2022): ESG risk disclosure and the risk of green washing. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*. Volume 16. Issue 1. pp. 146-159. <https://doi.org/10.14453/aabfj.v16i1.10>
- McAdam, J. (2012): Climate change, forced migration, and international law. Oxford University Press, 319 p.
- McIvor, A. (2020): Guardians of workers' bodies? Trade unions and the history of occupational health and safety. *Labour History: A Journal of Labour and Social History*. Volume 119. Issue 1. pp. 1–30. <https://doi.org/10.3828/jlh.2020.16>
- Mees, B. (2019): The rise of business ethics. Routledge. 200 p.
- Mercereau, B. – Melin, L. – Lugo, M. M. (2022): Creating shareholder value through ESG engagement. *Journal of Asset Management*. Volume 23. Issue 7. pp. 550-566. <https://doi.org/10.1057/s41260-022-00270-4>
- Moskowitz, M. (1972): Choosing Socially Responsible Stocks. *Business & Society Review*. Volume 1. Issue 1. pp. 71-75.
- Murphy, D. E. (2001): The federal sentencing guidelines for organizations: A decade of promoting compliance and ethics. *Iowa Law Review*. Volume 87. Issue 2. pp. 697-719.
- Nyikos Gy. (2022): Fenntartható finanszírozás és fejlesztés - Stratégia és szabályozás: átállás a fenntartható finanszírozási modellekre. Budapest, Akadémia Kiadó, 315 p.

- Pelei A. – Bognár F. – Benedek P. (2024): Compliance as Business Development Potential in the Credit Institution Sector. *Financial and Economic Review*. Volume 23. Issue 3. pp. 171–192. <https://doi.org/10.33893/FER.23.3.171>
- Puaschunder, J. M. (2019): The history of ethical, environmental, social, and governance-oriented investments as a key to sustainable prosperity in the finance world. *Public Integrity*. Volume 21. Issue 2. pp. 161-181. https://doi.org/10.1142/9789811206887_0012
- Rogelj, J. – Schaeffer, M. – Meinshausen, M. – Knutti, R. – Alcamo, J. – Riahi, K. – Hare W. (2015): Zero emission targets as long-term global goals for climate protection. *Environmental Research Letters*. Volume 10 Issue 10. 105007. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/10/10/105007>
- Rosner, D., – Markowitz, G. (2020): A short history of occupational safety and health in the United States. *American Journal of Public Health*. Volume 110. Issue 5. pp. 622-628. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2020.305581>
- Seim, D. L. (2015): *Rockefeller philanthropy and modern social science*. Routledge. 276 p.
- Sharma, R. – Mehta, K. – Vyas, V. (2020): Responsible investing: A study on non-economic goals and investors' characteristics. *Applied Finance Letters*. Volume 9. pp. 63-78. <https://doi.org/10.24135/afl.v9i2.245>
- Shastry, V. (2023): Making ESG Great Again. In *The Notorious ESG: Business, Climate, and the Race to Save the Planet*. pp. 135-151. Emerald Publishing Limited. 184. p.
- Sparkes, R. (2017): A historical perspective on the growth of socially responsible investment. pp. 39-54. In *Responsible investment*. (ed. Sullivan, R. – Mackenzie, C.) Routledge. 382 p.
- Szegedi K. (2006): *Üzleti etika*. Szegedi Tudományegyetem, 245 p.
- Szendrey O. – Dombi M. (2023): Klímakockázatok mérése a közvetett kibocsátások figyelembevételével. *Hitelintézeti Szemle*. 22. évf. 1. sz. pp. 58-77. <https://doi.org/10.25201/HSZ.22.1.58>
- Szendrey O. – Dombi M. (2024): A hazai fenntarthatósági közzététel helyzete és fejlődési lehetőségei. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*. 21. évf. 1. sz. pp. 98–114. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2024.8>
- Szlávik J. (2013): *Fenntartható gazdálkodás*. Wolters Kluwer, Budapest, 273 p.
- Tamásné Vőneki Zs. – Lamanda G. (2020): Az ESG-kockázatokkal kapcsolatos banki közzétételek tartalomelemzése: Pillanatkép a hazai nagybankok közzétételi gyakorlatáról. *Gazdaság és Pénzügy*. 7. évf. 4. sz. pp. 420-433. <https://doi.org/10.33926/GP.2020.4.3>

- Töröcsváry I.– Benedek P. (2024): Fenntarthatósági jelentéseknek való megfelelés az Európai Unió szabályozási környezetben. COMITATUS Önkormányzati Szemle. 34. évf. 249. sz. pp. 9-25. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2024.34-249.9>
- Turk, M. F. (2018): A history of occupational health and safety: From 1905 to the present. University of Nevada Press, 416 p.
- Wang, N. – Pan, H. – Feng, Y. – Du, S. (2023): How do ESG practices create value for businesses? Research review and prospects. Sustainability Accounting, Management and Policy Journal. Volume 107. 105863. <https://doi.org/10.1108/sampj-12-2021-0515>

Elektronikus források

- AXA Investment Managers (2008): Investment Professionals vote ‘ESG’ and ‘Sustainability’ as top descriptions. https://www.gai-institute.com/fileadmin/user_upload/ESG_Uploads/AXA_20IM_20_20RI_20Survey_20Results_20Release.pdf (letöltve: 2024. október 12.)
- BÉT (2021): ESG Jelentési Útmutató a Budapesti Értéktőzsde kibocsátói számára. <https://www.bet.hu/Kibocsatok/Ajanlasok-kibocsatoknak/bet-esg/esg-guide> (letöltve: 2024. október 17.)
- Bloomberg (2023): Bloomberg ESG Scores Overview & FAQ. <https://hr.bloomberglia.com/data/files/Pitanja%20i%20odgovori%20o%20Bloomberg%20ESG%20Scoreu.pdf> (letöltve: 2024. október 13.)
- Brundtland Bizottság (1987): Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (letöltve: 2024. október 14.)
- CDP (2024): CDP Full Corporate Questionnaire. <https://www.cdp.net/en/2024-disclosure/cdp-full-corporate-questionnaire> (letöltve: 2024. október 12.)
- CIB Csoport (2024): 2023. évi Üzleti és vezetőségi jelentése. XV. fejezet Nem pénzügyi beszámoló. https://www.cib.hu/document/documents/CIB/kommunikacio/evesjelentések/2023_CIB_Group_final_HU.pdf (letöltve: 2024. október 12.)
- Damodaran, A. (2022): ESG’s Russia Test: Trial by Fire or Crash and Burn?, Musings on Markets. <https://aswathdamodaran.blogspot.com/2022/03/esgs-russia-test-moment-to-shine-or.html> (letöltve: 2024. október 12.)

- Deloitte (2022): A klímaváltozás háttere. https://unicef.hu/klimahosok/wp-content/uploads/2022/08/1.-klimavaltozas_final.pdf (letöltve: 2024. október 13.)
- Doyle, T. M. (2018): Ratings that don't rate the subjective world of ESG ratings agencies. https://accfcorgov.org/wp-content/uploads/2018/07/ACCF_RatingsESGReport.pdf (letöltve: 2024. október 17.)
- Eccles, R. G. – Strohle, J. C. (2018): Exploring Social Origins in the Construction of ESG Measures. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3212685 (letöltve: 2024. október 18.)
- Európai Bizottság (2020): Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PI_COM:Ares\(2020\)3997889](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PI_COM:Ares(2020)3997889) (letöltve: 2024. október 17.)
- Európai Bizottság (2023): The Commission adopts the European Sustainability Reporting Standards. https://finance.ec.europa.eu/news/commission-adopts-european-sustainability-reporting-standards-2023-07-31_en (letöltve: 2024. október 15.)
- ENSZ (2004): The Global Compact. Forrás: Who Cares Wins: Connecting the Financial Markets to a Changing World. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/280911488968799581/pdf/113237-WP-WhoCaresWins-2004.pdf> (letöltve: 2024. október 14.)
- ENSZ (2015a): The Paris Agreement. <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement> (letöltve: 2024. október 16.)
- ENSZ (2015b): Világunk átalakítása: Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030. <https://ensz.kormany.hu/download/7/06/22000/Vil%C3%A1gunk%20%C3%A1talak%C3%ADt%C3%A1sa%20Fenntarthat%C3%B3%20Fejl%C5%91d%C3%A9si%20Keretrendszer%202030.pdf> (letöltve: 2024. október 17.)
- E.ON Hungária Csoport (2024): Fenttarthatósági Jelentés 2023. https://www.eon.hu/content/dam/eon/eon-hungary/documents/rolunk/rolunk_uj/fenntarthat%C3%B3s%C3%A1g/Fenntarthatosagi-jelentes-2023.pdf (letöltve: 2024. október 18.)
- FTSE Russell (2020): ESG Ratings and data model, Integrating ESG into investments, Product overview. <https://research.ftserussell.com/products/downloads/ESGratings-overview.pdf> (letöltve: 2024. október 11.)
- Globerman, S. (2022): ESG: Myths and realities. Fraser Institute. https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/ESG-myths-realities-friedman-and-his-esg-critics_0.pdf (letöltve: 2024. október 12.)

- GRI (2024): The global standards for sustainability impacts.
<https://www.globalreporting.org/standards/> (letöltve: 2024. október 12.)
- IPCC (2023): CLIMATE CHANGE 2023 Synthesis Report.
https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_FullVolume.pdf
 (letöltve: 2024. október 12.)
- Henisz, W. – Koller, T. – Nuttall, R. (2019): Five ways that ESG creates value. McKinsey Quarterly.
<https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Business%20Functions/Strategy%20and%20Corporate%20Finance/Our%20Insights/Five%20ways%20that%20ESG%20creates%20value/Five-ways-that-ESG-creates-value.ashx> (letöltve: 2024. október 12.)
- HVG – Planet Fanatics' Network (2023): A fenntarthatóság magyar bajnokai az üzleti világban – ESG-toplista a hvg360-on.
https://hvg.hu/360/20230525__esg_cegek_top_25_HVG_Planet_Fanatics_Network_fenntarthatosag (letöltve: 2024. október 12.)
- HVG – Planet Fanatics' Network (2024): ESG top 40 lista 2024: Zöld jelzés a legnagyobb hazai cégeknek.
https://hvg.hu/kkv/20240508_esg-top-40-lista-2024-zold-jelzes-a-legnagyobb-hazai-cegeknek (letöltve: 2024. október 12.)
- IFRS (2024): General Sustainability-related Disclosures.
<https://www.ifrs.org/projects/completed-projects/2023/general-sustainability-related-disclosures/#final-stage> (letöltve: 2024. október 12.)
- ISS (2021): ISS ESG Corporate Rating, Methodology & Research Process.
<https://www.issgovernance.com/file/publications/methodology/Corporate-RatingMethodology.pdf> (letöltve: 2024. október 18.)
- King, A. A. – Pucker, K. P. (2022): ESG and Alpha: Sales or Substance? Institutional Investor.
<https://www.institutionalinvestor.com/article/b1wxqznltqnyzj/> (letöltve: 2024. október 12.)
- KPMG (2022): Big shifts, small steps – Survey of Sustainability Reporting 2022.
<https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/se/pdf/komm/2022/Global-Survey-of-Sustainability-Reporting-2022.pdf> (letöltve: 2024. október 11.)
- Larcker, D. F. – Tayan, B. – Watts, E. M.(2021): Seven Myths of ESG. Rock Center for Corporate Governance at Stanford University Working Paper Forthcoming.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3956044 (letöltve: 2024. október 13.)

- LSEG Data & Analytics (2023): Environmental, social and governance scores from LSEG.
https://www.lseg.com/content/dam/data-analytics/en_us/documents/methodology/lseg-esg-scores-methodology.pdf?esg=Banco+Santander+SA (letöltve: 2024. október 17.)
- Liang, H. – Renneboog, L. (2020): Corporate Social Responsibility and Sustainable Finance: A Review of the Literature. European Corporate Governance Institute – Finance Working Paper No. 701/2020. <https://ssrn.com/abstract=3698631> letöltve: 2024. október 15.)
- Magyar Telekom Csoport (2024): Fenntarthatósági jelentés 2023. https://www.telekom.hu/static-tr/sw/file/Fenntarthatosagi_Jelentes_2023.pdf (letöltve: 2024. október 16.)
- Magyar Posta Zrt. (2024): Fenntarthatóság jelentés 2023. https://www.posta.hu/static/internet/download/2023_Magyar_Posta_Fenntarthatosagi_jelentes.pdf (letöltve: 2024. október 18.)
- Market Építők Zrt. (2024): Fenntarthatósági jelentés 2023. https://www.market.hu/_projects/market/uploads/docs/106/hu/669f5f6e7a0e8market-esg-2023-final.pdf (letöltve: 2024. október 17.)
- MBH Bank Nyrt. (2024): Fenntarthatósági Jelentés 2023. https://www.mbhbank.hu/sw/static/file/FIN_MBH_ESG_jelentes_2023.pdf (letöltve: 2024. október 15.)
- MNB (2019): Az MNB zöld programja. <https://www.mnb.hu/letoltes/az-mnb-zold-programja-1.pdf> (letöltve: 2024. október 14.)
- MNB (2022): Magyar Nemzeti Bank 10/2022. (VIII.2.) számú ajánlása az éghajlatváltozással kapcsolatos és környezeti kockázatokról, valamint a környezeti fenntarthatósági szempontok érvényesítéséről a hitelintézetek tevékenységeiben. <https://www.mnb.hu/letoltes/10-2022-zold-ajanlas.pdf> (letöltve: 2024. október 12.)
- MOL Csoport (2024): Integrált Éves Jelentés 2023. https://molgroup.info/storage/documents/publikaciok/eves_jelentesek/2023/integrated-annual-report-2023-hun.pdf (letöltve: 2024. október 12.)
- Morrison, R. (2021): Environmental, Social, and Governance Theory: Defusing a Major Threat to Shareholder Rights. <https://cei.org/wp-content/uploads/2021/05/Richard-Morrison-ESG-Theory.pdf> (letöltve: 2024. október. 16.)
- MSCI (2020): MSCI ESG Ratings. <https://www.msci.com/documents/1296102/21901542/MSCI+ESG+Ratings+Brochure-cbr-en.pdf> (letöltve: 2024. október 18.)

- MVM Csoport (2024): Integrált ESG Jelentés 2023. <https://mvm.hu/-/media/MVMHu/Documents/Befektetoknek/ESG/HU/2023/MVM-Csoport-Integralt-ESG-Jelentes-2023.pdf> (letöltve: 2024. október 17.)
- OPTEN (2024): OPTEN ESG index. <https://www.opten.hu/ceginformacios-szolgalatasok/esg-index> (letöltve: 2024. október 17.)
- OTP Csoport (2024): 2023. évi Integrált Éves Jelentése. <https://www.otpbank.hu/static/portal/sw/file/integralt-eves-jelentes-2023.pdf> (letöltve: 2024. október 14.)
- Pérez, L. – Hunt, V. – Samandari, H. – Nuttall, R. – Biniek, K. (2022): Does ESG really matter—and why. McKinsey Quarterly. <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/business%20functions/sustainability/our%20insights/does%20esg%20really%20matter%20and%20why/does-esg-really-matter-and-why-vf.pdf> (letöltve: 2024. október 13.)
- Richter Csoport (2023): Fenntarthatósági jelentés 2022. <https://www.gedeonrichter.com/hu-hu/fenntarthatosag> (letöltve: 2024. október 13.)
- Roisman, E. L. (2020): Keynote Speech at the Society for Corporate Governance National Conference. <https://www.sec.gov/newsroom/speeches-statements/roisman-keynote-society-corporate-governance-national-conference-2020> (letöltve: 2024. október 14.)
- SASB (2024): Exploring materiality. <https://sasb.ifrs.org/standards/materiality-map/> (letöltve: 2024. október 14.)
- Serafeim, G. (2021): ESG: Hyperboles and Reality. Harvard Business School, Working Paper No. 22-031. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3966695 (letöltve: 2024. október 17.)
- So, R. (2022): Reflecting on SFDR one year on. Sustainable Views. <https://www.esg-specialist.com/reflecting-on-sfdr-one-year-on> (letöltve: 2024. október 14.)
- Sustainalytics (2021): ESG Risk Ratings - Methodology Abstract. https://connect.sustainalytics.com/hubfs/INV/Methodology/Sustainalytics_ESG%20Ratings_Methodology%20Abstract.pdf (letöltve: 2024. október 15.)
- S&P (2024): ESG Scores and Raw Data. <https://www.spglobal.com/esg/solutions/esg-scores-data>. (letöltve: 2024. október 16.)
- Tayan, B. (2022): ESG Ratings: A Compass without Direction. <https://corpgov.law.harvard.edu/2022/08/24/esg-ratings-a-compass-without-direction/> (letöltve: 2024. október 22.)

TCFD (2024): TCFD Recommendations. <https://www.fsb-tcdf.org/recommendations/> (letöltve: 2024. október 12.)

The Economist (2022): ESG should be boiled down to one simple measure: emissions. <https://www.economist.com/leaders/2022/07/21/esg-should-be-boiled-down-to-one-simple-measure-emissions> (letöltve: 2024. október 12.)

Venanzi, D. (2023): The G-Pillar in ESG: How to Separate the Wheat From the Chaff in Comply-or-Explain Approach? https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4487965 (letöltve: 2024. október 13.)

Whelan, T. – Atz, U. – Clark, C. (2021): ESG and financial performance: Uncovering the relationship by aggregating evidence from 1,000 plus studies published between 2015 – 2020, NYU Stern Center for Sustainable Business. https://sri360.com/wp-content/uploads/2022/10/NYU-RAM_ESG-Paper_2021-2.pdf (letöltve: 2024. október 12.)

Yazdani, H. (2022): The bright spots in a complicated ESG framework. <https://www.weforum.org/agenda/2022/07/still-reason-for-optimism-about-esg-investing/> (letöltve: 2024. október 22.)

Törvények, rendeletek, irányelvek

Az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve (2014. október 22.) a 2013/34/EU irányelvnek a nem pénzügyi és a sokszínűséggel kapcsolatos információknak bizonyos nagyvállalkozások és vállalatcsoportok általi közzététele tekintetében történő módosításáról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32014L0095>

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/2088 rendelete (2019. november 27.) a pénzügyi szolgáltatási ágazatban a fenntarthatósággal kapcsolatos közzétételekről. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32019R2088>

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/2089 rendelete az (EU) 2016/1011 rendeletnek az uniós éghajlatváltozási referenciamutatók, a Párizsi Megállapodáshoz igazodó uniós referenciamutatók és a referenciamutatókra vonatkozó, fenntarthatósággal kapcsolatos közzétételek tekintetében történő módosításáról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32019R2089>

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/852 rendelete a fenntartható befektetések előmozdítását célzó keret létrehozásáról, valamint az (EU) 2019/2088 rendelet

módosításáról.

[https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32020R0852)

[content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32020R0852](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32020R0852)

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1119 rendelete (2021. június 30.) a klímasemlegesség elérését célzó keret létrehozásáról és a 401/2009/EK rendelet, valamint az (EU) 2018/1999 rendelet módosításáról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32021R1119>

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2464 irányelve (2022. december 14.) a 537/2014/EU rendeletnek, a 2004/109/EK irányelvnek, a 2006/43/EK irányelvnek és 2013/34/EU irányelvnek a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolás tekintetében történő módosításáról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32022L2464>

Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1760 irányelve (2024. június 13.) a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati átvilágításról, valamint az (EU) 2019/1937 irányelv és az (EU) 2023/2859 rendelet módosításáról. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj?eliuri=eli%3Adir%3A2024%3A1760%3Aoj&locale=hu>

Magyarország 2023. évi CVIII. törvénye a fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályairól és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról

MELLÉKLETEK

ESG Kérdéslista

Környezet pillér

1. Károsanyag-kibocsátás és éghajlatváltozás

1. Közzéteszi-e a vállalat a károsanyag-kibocsátás csökkentésére, az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásra, illetve az éghajlattal kapcsolatos lényeges hatások, kockázatok kezelésére irányuló célkitűzéseit?
2. Közzéteszi-e a vállalat, hogy milyen intézkedéseket tesz a károsanyag-kibocsátás csökkentése, illetve az éghajlattal kapcsolatos lényeges hatások, kockázatok kezelése érdekében?
3. Közzéteszi-e a vállalat Scope 1 károsanyag-kibocsátásának éves adatait?
4. Közzéteszi-e a vállalat Scope 2 károsanyag-kibocsátásának éves adatait?
5. Közzéteszi-e a vállalat Scope 3 károsanyag-kibocsátásának éves adatait?
6. Van-e információ a közzétételekben a vállalat károsanyag-kibocsátás intenzitásáról (pl. CO₂ per egység termelés/szolgáltatás), s hogy a kibocsátás milyen tevékenységekből ered?

2. Energiafelhasználás és energiahatékonyság

7. Közzéteszi-e a vállalat az energiafelhasználás csökkentésére, illetve az energiahatékonyság növelésére irányuló célkitűzéseit?
8. Közzéteszi-e a vállalat, hogy milyen intézkedéseket tesz az energiafelhasználás csökkentése, illetve az energiahatékonyság növelése érdekében?
9. Szerepel-e a közzétételekben a vállalat teljes energiafelhasználása az adott időszakban?
10. Van-e adat arról, hogy a vállalat mekkora arányban használ megújuló energiát?
11. Közzéteszi-e a vállalat, hogy az általa felhasznált megújuló- és nem megújuló energia milyen forrásból származik?
12. Van-e információ a közzétételekben arról, hogy a vállalat mennyi megújuló energiát állít elő saját forrásból?

3. Vízhasználat és vízmegőrzés

13. Közzéteszi-e a vállalat a vízfelhasználás csökkentését, a vízi erőforrások védelmét, a vízzel kapcsolatos kockázatnak kitett területek kezelését illető célkitűzéseit?

14. Közzéteszi-e a vállalat, hogy milyen intézkedéseket tesz a vízfelhasználás csökkentése, a vízi erőforrások védelme, a vízzel kapcsolatos kockázatnak kitett területek kezelése érdekében?
15. Szerepel-e a közzétételekben a vállalat teljes vízfogyasztása az adott időszakban?
16. Szerepel-e a közzétételekben, hogy a vállalat milyen célból használ fel vizet?
17. Van-e információ a vállalat által kibocsátott szennyvíz kezeléséről és annak hatásairól?
18. Közzéteszi-e a vállalat, hogy milyen mértékben függ a vízforrásoktól a működése során?

4. Hulladékkezelés és újrahasznosítás

19. Közzéteszi-e a vállalat a hulladékkezelési folyamatok fejlesztésére, keletkezett hulladék mennyiségének csökkentésére, újrahasznosítás mértékének növelésére irányuló célkitűzéseit?
20. Közzéteszi-e a vállalat, hogy milyen intézkedéseket tesz hulladékkezelési folyamatok fejlesztése, keletkezett hulladék mennyiségének csökkentése, újrahasznosítás mértékének növelése érdekében?
21. Szerepel-e a közzétételekben a vállalat által termelt összes hulladék mennyisége?
22. Van-e információ arról, hogy a vállalat milyen arányban hasznosítja újra a termelt hulladékot?
23. Közzéteszi-e a vállalat a működése során keletkezett veszélyes hulladék mennyiségét, és a kezelésére irányuló eljárásokat?
24. Van-e információ a közzétételekben, hogy a keletkező hulladék milyen tevékenységekből ered?

5. Természetvédelem és biológiai sokféleség

25. Közzéteszi-e a vállalat a természet, biológiai sokféleség és az ökoszisztémák védelme, biodiverzitási kockázatok kezelése érdekében megfogalmazott célkitűzéseit?
26. Közzéteszi-e a vállalat, hogy milyen intézkedéseket tesz a természet, biológiai sokféleség és az ökoszisztémák védelme, biodiverzitási kockázatok kezelése érdekében?
27. Szerepel-e a közzétételekben, hogy a vállalat hogyan védi a veszélyeztetett fajokat és élőhelyeket a működése során?

28. Szerepel-e a közzétételekben, hogy a vállalat működése milyen hatásokkal jár a természeti környezetre, ökoszisztémára nézve?
29. Szerepel-e a közzétételekben, hogy a vállalat hogyan kezeli az erdőirtás és talajromlás kérdéseit, támogat-e ezzel kapcsolatos programokat, projekteket?
30. Közzéteszi-e a vállalat a működése során keletkezett zajszennyezés mértékét vagy biztosít-e információt a zajszennyezés, rezgések elleni védelmet célzó beruházások pénzben kifejezett összegéről?

Társadalom pillér

1. Munkavállalói jogok és emberi jogok érvényesülése a munkahelyen, munkaerő diverzitása és inkluzivitása

1. Közzéteszi-e a vállalat a munkavállalói jogok és emberi jogok munkahelyi érvényesítésére, munkaerő diverzitásának növelésére és a befogadó munkahelyi kultúra megteremtésére vonatkozó célkitűzéseit?
2. Közzéteszi-e a vállalat azokat az intézkedéseket, amelyekkel biztosítja a munkahelyen a munkavállalói jogok és emberi jogok tiszteletben tartását, munkaerő diverzitásának növelését és a befogadó munkahelyi kultúra megteremtését?
3. Tartalmazza-e a vállalat közzétételei a munkaerő összetételét nemek, életkor, etnikai hovatartozás vagy egyéb diverzitási szempontok alapján?
4. Közzéteszi-e a vállalat nemek közötti bérkülönbségekkel kapcsolatos információkat, s ennek csökkentésére irányuló intézkedéseket?
5. Van-e információ a közzétételekben a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásáról és számuk növelésére irányuló célkitűzésekről?
6. Rendelkezik-e a vállalat nyilvános irányelvekkel, amelyek biztosítják a diszkriminációmentes munkahelyet és a befogadó vállalati kultúrát, tartalmazzak-e a közzétételek információt a diszkrimináció és zaklatás elleni belső eljárásokról?

2. Munkahelyi egészség és biztonság

7. Közzéteszi-e a vállalat a munkahelyi egészség és biztonság javítására vonatkozó célkitűzéseit?
8. Közzéteszi-e a vállalat azokat az intézkedéseket, amelyekkel biztosítja a munkavállalók egészségét és biztonságát?

9. Szerepel-e a közzétételekben az üzemi balesetek és munkahelyi sérülések darabszáma, előfordulásának szervezeten belüli helye, körülményei?
10. Nyomon követi-e a vállalat a munkahelyi megbetegedéseket, és közzéteszi-e az ezzel kapcsolatos adatokat?
11. Közzéteszi-e a vállalat a balesetmegelőzési, munkavédelmi oktatásokkal, programokkal kapcsolatos lényeges információkat?
12. Közzéteszi-e a vállalat a munkavállalók fizikai és pszichés jóllétének támogatására vonatkozó programjait?

3. Munkavállalói elégedettség és oktatás-képzés a munkahelyen

13. Közzéteszi-e a vállalat a munkavállalói elégedettség növelésére, munkavállalók oktatási-képzési lehetőségeinek biztosítására vonatkozó célkitűzéseit?
14. Közzéteszi-e a vállalat azokat az intézkedéseket, amelyek a munkavállalói elégedettség növelésére, munkavállalók oktatási-képzési lehetőségeinek biztosítására irányulnak?
15. Szerepel-e a közzétételekben a vállalat munkavállalói elégedettség mérése és annak eredményei?
16. Szerepel-e a közzétételekben információ vállalatot illető fluktuáció mértékéről?
17. Van-e információ a munkavállalók szakmai fejlődését támogató képzési programok elérhetőségéről és részvételi arányáról?
18. Közzéteszi-e a vállalat a dolgozói képzésekre, karrierfejlesztésre, tehetséggondozásra fordított időt és költségeket?

4. Ügyfélelégedettség és fogyasztóvédelem

19. Közzéteszi-e a vállalat az ügyfélelégedettség/fogyasztói elégedettség növelésére vonatkozó célkitűzéseit?
20. Közzéteszi-e a vállalat azokat az intézkedéseket, amelyekkel javítja az ügyfelek/fogyasztók elégedettségét?
21. Közzéteszi-e a vállalat az általa végzett ügyfélelégedettségi felmérések eredményeit?
22. Van-e információ a vállalat által kezelt fogyasztói panaszok számára és azok megoldási arányára vonatkozóan?
23. Szerepel-e a közzétételekben a vállalat fogyasztóvédelemre vonatkozó irányelvei?
24. Van-e információ a vállalat által kínált termékek és szolgáltatások biztonságosságának biztosításáról?

5. Közösségi kapcsolatok és társadalmi felelősségvállalás

25. Közzéteszi-e a vállalat a helyi közösségekkel fenntartott kapcsolatok fejlesztésére és a társadalmi felelősségvállalás növelésére, helyi közösségekkel kapcsolatos társadalmi kockázatok kezelésére vonatkozó célkitűzéseit?
26. Közzéteszi-e a vállalat, hogy milyen intézkedéseket tesz a helyi közösségekkel való kapcsolatépítés és a társadalmi felelősségvállalás, helyi közösségekkel kapcsolatos társadalmi kockázatok kezelése terén?
27. Közzéteszi-e a vállalat, hogy mennyi a közösségeknek nyújtott pénzbeli/nem pénzbeli hozzájárulás mértéke?
28. Van-e információ arról, hogy a vállalat támogat-e helyi oktatási, egészségügyi, munkaerőpiaci vagy szociális projekteket?
29. Van-e információ arról, hogy a vállalat támogat helyi kulturális és/vagy sportprogramokat?
30. Szerepel-e a közzétételekben a vállalat önkéntes programjainak leírása és információ az azokban részt vevő alkalmazottakra vonatkozóan?

Vállalatirányítás pillér

1. Jogszabályi megfelelés, belső ellenőrzési rendszerek

1. Közzéteszi-e a vállalat a jogszabályi megfelelés biztosítására, a szabályozási kockázatok kezelésére, a hatékony belső ellenőrzési rendszerek kialakítására és fenntartására irányuló célkitűzéseit?
2. Közzéteszi-e a vállalat, hogy milyen intézkedéseket tesz a jogszabályi megfelelés biztosítása, a szabályozási kockázatok kezelésére és a hatékony belső ellenőrzési rendszerek kialakítása és fenntartása érdekében?
3. Közzéteszi-e a vállalat az alkalmazandó szabályozások, jogszabályok, iparági szabványok követésének rendszerét és folyamatait, beleértve az adatkezelési, adatvédelmi szabályozásokat?
4. Közzéteszi-e a vállalat a kockázatkezelési keretrendszerével kapcsolatos legfontosabb információkat?
5. Van-e információ a közzétételekben a külső ellenőrzés által feltárt esetleges szabálysértésekről, az ezekből eredő bírságokról, illetve ezek kezeléséről?
6. Tájékoztat-e a vállalat a belső ellenőrzési rendszerének működéséről, rendszeres felülvizsgálatáról?

2. Vállalatirányítási struktúra, menedzsment összetétele, összeférhetetlenség kizárása

7. Közzéteszi-e a vállalat a vállalatirányítási struktúrájával és a menedzsment összetételével kapcsolatos célkitűzéseit?
8. Tájékoztat-e a vállalat a vállalatirányítási struktúra és a menedzsment összetételének javítása érdekében tett intézkedéseiről?
9. Közzéteszi-e a vállalat a vezetői összeférhetetlenség megelőzésére vonatkozó szabályait és intézkedéseit?
10. Szerepel-e információ a vállalat közzétételeiben a vezetői testületek, bizottságok összetételéről és azok működési elveiről?
11. Tájékoztat-e a vállalat a menedzsment különféle testületeiben képviselt nők és kisebbségek arányáról?
12. Szerepelnek-e a közzétételekben a vállalat vezetői bizottságainak függetlenségi irányelvei és kritériumai?

3. Fenntarthatósági közzététel

13. Közzéteszi-e a vállalat évente részletes fenntarthatósági jelentést, amely átfogó képet nyújt a vállalat aktuális ESG teljesítményéről?
14. Hitelesített-e a vállalat a fenntarthatósági jelentését egy harmadik, független féllel a jelentés megbízhatóságának és átláthatóságának biztosítása érdekében?
15. A vállalat fenntarthatósági jelentése megfelel-e nemzetközi jelentési keretrendszerek előírásainak (pl: GRI, SASB, TCFD)?
16. Szerepel-e a vállalat fenntarthatósági jelentésében utalás arra vonatkozóan, hogy a jelentés tartalma törekszik megfelelni a már hatályos és a közeljövőben hatályba lépő Európai Unió és Magyarország fenntarthatósági közzétételekkel kapcsolatos jogi aktusoknak (pl: EU Taxonómia rendelet, SFDR, CSRD, magyar ESG törvény)?
17. Szerepel-e a vállalat fenntarthatósági közzétételeiben a vállalat által kidolgozott átfogó fenntarthatósági stratégia?
18. Szerepel-e a vállalat fenntarthatósági jelentésében, hogy fenntarthatósági stratégiájukat valamilyen nemzetközi szinten széles körben elismert fenntarthatósági célrendszer figyelembevételével alkották meg (pl: ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok, ENSZ Globális Megállapodás alapelvei, Párizsi Megállapodás dekarbonizációs céljai, Európai Zöld Megállapodás céljai)?

4. Javadalmazás és juttatások

19. Közzéteszi-e a vállalat a javadalmazásra és juttatásokra vonatkozó célkitűzéseit?
20. Közzéteszi-e a vállalat, hogy milyen intézkedéseket tesz a javadalmazási és juttatási rendszer átláthatóságának és méltányosságának biztosítására?
21. Szerepel-e a közzétételekben a vezetők javadalmazásának alapelvei és teljesítménykritériumai?
22. Van-e információ a vezetők javadalmazásának részleteiről, ideértve a bónuszokat és az ösztönzőket is?
23. Szerepel-e a közzétételekben információ arról, hogy a felsővezetés javadalmazási szempontjai között fenntarthatósági célkitűzések is megfogalmazásra kerültek?
24. Szerepelnek-e a közzétételekben a hosszú távú ösztönzési programok részletei?

5. Etikai normák és korrupcióellenes gyakorlatok, átláthatóság

25. Közzéteszi-e a vállalat a tisztességes verseny biztosítása, korrupcióellenes gyakorlatok és az etikai normák kialakítására és betartására vonatkozó célkitűzéseit?
26. Közzéteszi-e a vállalat, hogy milyen intézkedéseket tesz a tisztességes verseny biztosítása, etikai normák betartása, a hatékony korrupcióellenes gyakorlatok foganatosítása és az átláthatóság biztosítása érdekében?
27. Közzéteszi-e a vállalat az etikai kódexét, és szerepel-e benne a vezetés és alkalmazottak magatartására vonatkozó alapelvek?
28. Van-e információ a vállalat belső visszaélések jelentésére szolgáló mechanizmusairól (pl. névtelen bejelentés)?
29. Tájékoztat-e a közzététel a vállalat által biztosított vállalati megfelelőséggel, etikai normákkal kapcsolatos munkavállalói oktatásról?
30. Szerepel-e a közzétételekben, hogy a vállalat milyen eljárások során választja ki a beszállítóit?